

EEEH Dergi

Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat

Sayı: 65

Temmuz 2019

Editörler: Meral Sözen, Burak Sarı.

Yazım Denetimi: Gülcan Altun, Canan Çam Yücel.

Web Sorumlusu: Burak Sarı.

Yayınlayan: Engelsiz Erişim Derneği.

İletişim Bilgileri:

Web: <http://eeeh.engelsizerisim.com>

E-posta: eeehdergi@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/eeehdergi

Twitter: www.twitter.com/eeehdergi

İçindekiler

Editörden.....	3
BİLDİKLERİMİZ VE BİLMEDİKLERİMİZLE EMİNE KOLİVAR İLE SESLİ BETİMLEME ÜZERİNE SOHBET	5
RUH SAĞLIĞI BİR SAKATLIK MESELESİDİR	20
HAMİLE MİYİM SORUSUNA ERİŞİLEBİLİR CEVAP.....	23
SEVGİ BÜTÜN ENGELLERİ AŞAR(!) O HALDE SEVE SEVE!	25
YÜRÜMEK.....	28
BUDAPEŞTE'DEN İZLENİMLER.....	31
DOĞA'NIN İŞARET DİLİNDE HAREKETLERİ	36
ARAŞTIRMA GRUBUNDA BİR GÖRME ENGELLİ.....	39
HAK TEMELLİ YAKLAŞIM BİLDİRİYOR	44

Editörden

Merhaba dostlar, heybemize hayatı koyup; geldik yanınıza. Şöyle sığışiverelim şezlongunuza, kanepenize, balkondaki masanıza, bahçedeki hamağınıza. Günbatımı da uyar bize, öylenin sıcaklığı da uykusuz gecenin ortası da. Bakın, bu ay neler fısıldıyoruz yüreklerinize.

Yaz filmsiz olmaz. Film deyince de hepimizin aklına sesli betimleme ve tabii ki SEBEDER geliyor. Kalem EEEH Dergi'den, sohbet de sesiyle yüzlerce film ve diziyi hayat vermiş Emine Kolivar'dan olunca, tam okunası bir yazı olmuş Gülcan Altun'un "Bildiklerimiz ve Bilmediklerimizle Emine Kolivar ile Sesli Betimleme Üzerine Bir Sohbet" başlıklı köşesi.

Ruh sağlığına farklı bir pencereden bakmaya ne dersiniz? O zaman buyurun Beyza Ünal'ın "Ruh Sağlığı Bir Sakatlık Meselesidir" başlıklı yazısına.

Sağlıktan söz etmişken, Deniz Aydemir Döke'ye de kulak verelim ve bazen kesinlikle mahrem kalmasını istediğimiz bilgiler için, "Hamile miyim? Sorusuna Erişilebilir Cevap" başlıklı yazısında anlattığı yöntemleri dinleyelim.

Duyarlı olduğunu söyleyip kendini entelektüel gösterenler, bir engelli ile karşılaşınca ne hale mi geliyor? Bunu Editörümüz Meral Sözen'den daha güzel kimse anlatamazdı herhalde. Sevgi Bütün Engelleri Aşar; o halde Seve Seve.

"Yürümek" diyor, Burak Sarı ve öfkeden mücadeleye azmine geçen yolculuğumuz, Burakçayla bir kez daha anlam kazanıyor.

Canan Çam Yücel, "Budapeşte'den İzlenimler" ile hem kendi deneyim ve heyecanını hem de Macaristan'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne birçok ülkede yürütülen rehabilitasyon ve erişilebilirlik çalışmaları hakkında izlenimlerini paylaşıyor bizlerle.

İşaret Dili yolculuğumuz bu ay da hız kesmiyor. Peki, doğadaki varlıklar işaretlerle nasıl buluşur? “Doğanın İşaret Dilinde Hareketleri” ile konuk yazarımız Yasemin Mart anlatıyor.

Konuk yazarımız Kamer Gülçin Yılmaz ise “Araştırma Grubunda Bir Görme Engelli” başlıklı yazısı ile tez serüvenini paylaşıyor bizlerle.

“Hak Temelli Yaklaşım Bildiriyor” bu ay Sevgi Mart’ın köşesinden, hissettiklerini.

Dostlar, geçtiğimiz günlerde, gerek sosyal medya gerekse e-posta gruplarında gündemde olan ve hepinizce bilinen bir konu hakkında da EEEH Dergi’nin notunu düşmek isteriz tarihe. Eğitimde Görme Engelliler Derneği’nce kurulan Görme Engelli Öğrenciler Platformu’nda, Yusuf AK isimli arkadaşımız, Kızılay tarafından kendisine uygulanan ayrımcı muameleyi paylaşmış ve bunun üzerine, başta Derneğimiz olmak üzere, sivil toplum örgütleri basın açıklamaları yapmış ve birçok şahıs, kendisine destek mesajları göndermişti. Özellikle e-posta ortamında paylaşılan destek mesajlarının, grup üyesi Salih Arıkan tarafından grup dışına sızdırılması ve insanların fişlenmesi amacıyla kullanılması üzerine; Eğitimde Görme Engelliler Derneği, bir basın açıklaması ile durumu kınayarak GEÖP’teki güven ortamını tazelemeye çalışmıştır. Ancak, Salih Arıkan’ın üyesi bulunduğu Beyazay Derneği tarafından, Eğitimde Görme Engelliler Derneği’nce yapılan açıklamaya karşı yayınlanan basın duyurusu ile amaçlarının hak temelli yaklaşım değil, görme engelli camiasında ikilik yaratmak ve hak temelli mücadeleyi benimsemiş sivil toplum örgütlerini asılsız ve mesnetsiz iddialarla baltalamak olduğu ortaya konmuştur. EEEH Dergi Ekibi olarak, Beyazay Derneği’ni kınıyor ve Eğitimde Görme Engelliler Derneği’nin yanında olduğumuzun bilinmesini istiyoruz.

Bir sonraki sayımızda, eşitlik, erişilebilirlik ve engelsizlik adına yeni ufuklara yelken açmak üzere, sizleri en yakın limanda bekliyor olacağız.

BİLDİKLERİMİZ VE BİLMEDİKLERİMİZLE EMİNE KOLİVAR İLE SESLİ BETİMLEME ÜZERİNE SOHBET

Gülcan Altun

guleycane@gmail.com

Sayı: 65, Temmuz 2019

Çok uzun zaman önce yapmak istediğim ama hiç cesaret edemediğim bir şeydi sesli betimlemeden bir yetkiliyle söyleşi yapmak. Bu kapsamda tatlı sesi ve sıcaklık sohbetiyle Emine Kolivar ile uzun uzun sohbet ettik. Sohbet ettik diyorum çünkü her ne kadar yola söyleşi yapmak üzere çıktıysam da gerek benim deneyimsizliğim gerekse beceriksizliğim yüzünden söyleşi, söyleşi olmaktan çıkıp sohbet havasına büründü. Üstüne üstlük yaptığım ilk kaydı ben doğru dürüst kaydetmeden sildiğim için sağ olsun Emine anlayış gösterdi ve bir kez daha buluşup konuştuk.

Aslında yola sesli betimlemenin kurallarını konuşmak üzere çıkmıştık. Ancak ben öncesinde daha önceleri defaatle anlatılmış olsa da bazı kavramlara açıklık getirilmesi gerektiğini düşündüm. En azından benim merak ettiğim ve bir kez daha önemine binaen tekrarlamak istediğim şeyleri sordum ve kurallar üzerine konuşacağımız söyleşiye hazırlık olsun istedim. Hatta Betimleme Tartışmaları grubuna üye olanların hatırlayacağı gibi oradan da soruları olanların merak ettiklerini bildirmelerini istemiştim. Gerçi Betül Boydak dışında soru bildiren olmadı. Nekadar az sorguluyor ve ne az merak ediyoruz. Betül Hanım'ın gönderdiklerine sıra gelemeden yaklaşık bir buçuk saatlik bir kayıt olduğundan özür dileyerek bir sonraki sohbette yöneltmek üzere sorularını arşivimde sakladığımı söylemek isterim.

Ön açıklamada değinmek istediğim bir diğer husus; bir buçuk saatlik bu kaydın tüm verilerini tek bir yazıda vermek çok uzun ve sıkıcı olabileceğinden ikiye bölerek iki ayrı sayıda sizlere sunacağım. Bana hak vermenizi umut ediyorum ve iyi okumalar diliyorum.

Gülcan: Emine Kolivar kimdir ve sesli betimleme işiyle nasıl tanışmıştır?

Emine: Bu hikâyeyi çok fazla anlattım. Bu sebeple bazı arkadaşlar için bilmemkaçıncı baskı olabilir. Sesli betimlemeyle Boğaziçi Üniversitesi'nde öğrenciyken tanıştım. Sesli

Betimleme Grubu'nun "Sesli Betimleme dernek değildi, gruptu o zamanlar" ilk toplantılarından birinin duyurusunu çıkmışlardı. Ben kütüphaneden çıktığımda Kuzey Kampus kapıda küçük bir kâğıt, bir A4 kâğıdı boyutunda dahi değil, bir not kâğıdı boyutunda bir çıktı: "Görmeyenlere film anlatmak ister misiniz?" diyordu. "Evet, isterim." diye düşündüm. Ama benim kafamdaki, Mithat Alam Film Merkezi'ne gidicez. Orada sinema salonunda koltuklara oturcaz ve yanımızdaki görme engelliye film anlatacaz, şeklindeydi. Sesli betimleme tekniği hiçbir şekilde aklıma gelmedi. Sonra toplantıya gittiğimde bunun tabii ki de çok farklı olduğunu fark ettim. Sonrasında toplantılar ve çalışmalar devam etti. Sesli betimleme ile tanışmam bu şekilde olmuştur. İyi ki tanışmışım. İyi ki o gün kampüsün o kapısından çıkmışım ve o kâğıdı görmüşüm. Hayatımı şekillendiren bir şey, güzel bir dönemeç oldu. Ve bugün bu noktadayız.

Gülcan: Bu arada tarih mezunuymuşsun. Ben seni çeviri bilim ya da psikoloji mezunu falan zannediyordum.

Emine: Hayır, tarih okudum ben Boğaziçi'nde. Sesli betimleme, tabii ki bir görsel çeviri aslında. Çeviri bilimin alanına giriyor. İlk başlardaki o toplantılarımızda çok sayıda çeviri bilim öğrencisi bize katılırdı. Onların o zamanki desteklerini unutmamak lazım. Kuruluş aşamasındaki destekleri çok önemliydi.

Gülcan: Sesli betimlemeden çok eş erişim nedir? Bu söyleşiye hazırlanırken Sesli Betimleme Derneği'nin internet sitesini oldukça detaylı inceledim ve 2019 yılı Ocak ayında sağır, işitme engelli ve görme engellilerin özellikle televizyon yayınlarında erişilebilirliğini sağlamaya yönelik olarak RTÜK'te gerçekleştirilen bir çalıştay olduğunu gördüm. Bu çalıştayın sonunda tavsiye niteliğinde, içeriğinde bayağı bir maddelerin olduğu kararlar alınmış. Sanırım bu yasal temelle ilgili önemli bir kazanım. Biraz bundan da söz edebilir misin?

Emine: Eş erişim, akademik bir kavram olarak girdi. Biz bunu biraz daha kanallara ve medya sektörüne yerleştirmeye çalışıyoruz. Kendi kullanımımıza da bunu kattık.

Eş erişim, görme ve işitme engellilerin, sağırın engelsiz bireylerle birlikte eş zamanlı olarak medya görseline ya da işitseline erişimi aslında. Biz buna eş erişim diyoruz.

Bazen bir materyalin sadece görme engelli tarafı hazırlanıyor. İşitme engelli tarafı ihmal ediliyor. O zaman kısmi erişim olmuş oluyor. Ama alt yazı, işaret dili ve sesli betimleme olarak her üç açıdan da hazırlanan materyal, artık eş erişimi sağlamış bir materyal oluyor.

RÜTÜK çalıştayını çok önemli bir çalıştaydı. Sesli Betimleme Derneği Change.org'da bir imza kampanyası düzenledi ve bu imzaları RÜTÜK'e gönderdi. RÜTÜK, bugüne kadar böyle bir şey yapmamıştı. "Hemen bir karar çıkartmak yerine, ondan önce STK'ları, kanal yetkililerini, akademisyenleri öncesinde dinleyelim ve düzgün bir metin ortaya çıksın." dediler. Gerçekten yoğun bir çalışma oldu. Güzel de bir çalışma oldu. Sadece aslında o metin tam olarak duyurulmadı. Kanallara henüz o tavsiye kararı bildirilmedi. Hani o yüzdeyi biz henüz bilmiyoruz. Yayınlarının yüzde onu mu, yirmisi mi, yüzde yüzü mü deyip böyle şey yapıcım! Hayali, ütöpik bir şey söylemiş olucam ama hiç değilse yüzde onu olsa diye bir beklenti içerisindeyiz. Henüz o çıkmadı. Çıktığında evet, kanalların bu işi yapmak için biraz daha hevesli olacaklarını düşünüyoruz. Bunu varsaymak istiyoruz.

Gülcan'ın yorumu: En azından RÜTÜK dayatması olmadan, "maalesef bizim toplumumuzda not dayatması olmadan öğrenciler iş yapmadığı gibi" sanırım kanallar için de bu böyle...

Gülcan: Bu noktaya gelmişken 2014'te Sesli Betimleme Derneği'nin de katkılarıyla Engelliler Yasasına eklenen sesli betimleme kavramının yasa metnine girdiğini siteden okuyoruz. Bunun dışında Sesli Betimleme Yasası ile ilgili derneğin bir metin hazırladığını ve Meclis'te grubu bulunan partilere gönderdiğini yine siteden okuyoruz. 2019 Temmuz ayına geldiğimizde sesli betimleme yasası hakkında olumlu diyebileceğimiz gelişmeler var mıdır?

Emine: Bu konuyu derneğin avukatı ve yöneticisi Olgun Yılmaz ile konuşmak daha doğru olur. Benim bildiğim; herhangi bir gelişme olmadığı. Bunun daha süreci ve beklentiler konusunda Olgun Yılmaz kesinlikle daha doğru olan cevabı verecektir. Burada yanlış bir şey söylemek istemem.

Gülcan'ın yorumu: Evet, bu konuda Olgun abi ile bir görüşme yapabiliriz.

Gülcan: Benim merak ettiğim bir diğer şey: Türkiye'de bu işi yapan başka bir kuruluş, ekip var mıdır ya da kanalların kendi bünyesinde görevlendirdiği kişiler var mıdır bu konuda bir bilginiz var mı?

Emine: Türkiye'de başka bir kurum var mı? Bildiğim kadarıyla bir başka kurum daha var. Çok fazla iş yapmadılar ama TRT'ye bir iş, bir dizi yaptıklarını biliyorum. Şu an ne aşamalarda? Hala devam ediyorlar mı? Çabaları nedir? İnanın bilmiyorum. O konuda bir şey söyleyemeyeceğim. Ama SEBEDER tektir demek... Yanlış olsun da istemem. Hala devam ediyorsa bu kurum, yanlış söylemiş oluruz. Ama şöyle söyleyebiliriz: SEBEDER ilktir. Bu işin kurallarını koyan kurumdur. Standartlarını belirleyen kurumdur ve hala bilfiil, aktif olarak bu işe devam eden kurumdur, diyebiliriz.

Kanallar kendi bünyesinde bu işi yapıyor mu? Şu anda yok. Ama RÜTÜK çalıştayından sonra kanallar biraz daha oturup düşünüp; Bunun bir dayatması gelecek. Biz bunu dışarıya bir kuruma yaptırmaktansa kendi "içimizde yaparsak..." Şeklinde bir maliyet hesabı çıkartacaklardır ve kendi içlerinde bunu değerlendireceklerdir. Benim naçizane önerim: Tabii ki herkes bildiği işi yapsın. SEBEDER'i diğerlerinden farklı kılan en önemli unsur: "Bunu göğsümüzü gere gere söylüyoruz;" SEBEDER'in kurucuları, bir kere bu işin başından beri burada olan ekip... Hatta taa Boğaziçi'ndeki başlangıçta şu şekilde olmadı: Biz görenler oturduk. Görmeyenler için ne yapabiliriz acaba? Nasıl film izleseler acaba? Diye bir araya geldik de... Kesinlikle böyle bir şey değil. Hayır, bilakis görmeyen arkadaşlar bu işi duydular, buldular, düşündüler ve biz onlar zaten bunu hayata geçirmek fikriyle geldikten sonra oraya dahil olduk. SEBEDER'i diğerlerinden farklı kılan da bu. Hani o: "Bizim için bizsiz asla!" Durumu SEBEDER'de tam olarak görülüyor. SEBEDER, oturup da "Ben böyle betimliyorum. Ben şunu şöyle anlatıyorum." demiyor. Her zaman dirsek temasında. Bizim sağır toplumuyla, işitme engelli toplumuyla da iletişimimiz gayet iyi. Sürekli onlardan da geri dönüşler alıyoruz. Görme engellilerden de görüşler topluyoruz. Ne yapmalı? Nasıl anlatmalı? Nasıl geliştirmeli?

Bakınız: Betimleme Kumbarası diye bir oluşum var ve bu oluşum, tamamen gene görme engellilerin talepleri doğrultusunda ortaya çıkmış bir oluşumdur. Ve şu anda

binlerce metin orda yazılıyor, hazırlanıyor. Hatta Youtube kanalını açtık seslendiriliyor gibi...

Başa, soruya dönecek olursak: Kanallar bu işi oturup öğrenip yaparlar mı? Evet yaparlar. Ama nasıl yaparlar biliyor musunuz? SEBEDER'in bugünkü betimlemesini taklit ederek. Ama ben bunu hep söylüyorum: "Sesli betimleme şudur" deyip kitabı kapattığınız bir şey değil. Sesli betimleme, sürekli değişen ve gelişen; kuralları dünyada da hala gelişmekte ve değişmekte olan bir şey." Ve biz sesli betimlemeyi her gün bir öncekinden daha farklı yazmaya ve geliştirmeye çalışıyoruz. Ama bunu nasıl yapıyoruz? Hedef kitle ile birebir çalışarak yapıyoruz. Şimdi bir kanal ya da bunu yapmayan bir kurum, SEBEDER'i taklit ederek yaptığında bugünkü SEBEDER'i muhtemelen aşamayacaktır. Çünkü SEBEDER hedef kitle ile dirsek temasında bulunduğu için sürekli ve sürekli ilerliyor ve ilerlemeye de devam edecek.

Gülcan'ın yorumu: Bu arada tanımdan yola çıktığımızda tarihçesini sormayı unuttuğumu fark ettim. Sonuçta 2006 yılından beri önce el yordamıyla sonra bu işin tekniğini oturttarak devam eden bir kurum SEBEDER. Mesela son kontrolcüler... Betimlemeci betimlemeyi yazıyor. Son kontrolcü ben burayı anlamadım. Muhtemelen diğer görmeyenler de veya işte işitme engelliler de anlamakta sıkıntı yaşayacaktır dediği noktada kanal bunun standardını nasıl oturtacak?

Emine: Evet! Tabii ki şu olabilir: Kanal kendi bünyesinde görmeyen birilerini istihdam edebilir. O yapıyı oturtmaya çalışabilir. Bunun için uğraşması, emek harcaması gerekir. Bunu yaparsa neden olmasın?

Gülcan'ın yorumu: Keşke bu derecede ciddiye alsa!

Emine: "Kim yapacak bunu?" gibi büyük laflar etmek istemem ama doğrusu budur.

Gülcan: Yeri gelmişken sen pek çok söyleşide, sohbette ve bizim seminerimizde, yani sesli betimlemenin konu edildiği 22. Kemal Özceyhan Semineri'nde de defalarca anlattın ama bir kez daha yineleyecek olursak tarihçesinden biraz söz edebilir misin?

Emine: Sesli betimleme, 2006 yaz aylarında Boğaziçi Üniversitesi'nde gönüllü bir grup öğrenci tarafından kuruldu. Tamamen gönüllülük esasına dayalı bir öğrenci projesiydi. Boğaziçi Üniversitesi'nden arkadaşlar vardı. Birkaç toplantıya Marmara Üniversitesi'nden de arkadaşların katıldığını hatırlıyorum. İsimlerini hatırlamadığım için gerçekten çok özür diliyorum kendilerinden ama var olduklarını en azından burada söylemek isterim. Bir öğrenci projesiydi ve öğrenci işlerini bilirsiniz; doğal olarak ağır aksak ilerliyordu. Çünkü öğrencisiniz, sınavlarınız var, dersleriniz var... Yaz tatilinde başka bir yere gidiyorsunuz ve kopuyorsunuz gibi. Ama gene de yirmi dakikalık Umut Aralık'ın “Çarpışma” filminin hazırlanma süreciyle o ilk deneyimi kazandı. Ve sonrasında... Hatta o filmi bir gala yapmıştık. Mithat Alam Film Merkezi sonuna kadar desteklemişti. Okul desteklemişti. Güzel bir yapılanmaydı. Kalabalık bir katılımı da "Türkiye'de ilk defa yapılan bir uygulamaydı çünkü" ve ilgi uyandırdı tabii ki. Sonrasında da devam etti. Daha uzun metraj filmlere geçtik.

O dönem içinde olan bütün arkadaşları burada teşekkürle anmak isterim. Çünkü toplantılar kalabalıktı ve o dönemde bir tek Engin ile ben şu anda aktif olarak betimlemeye devam ediyoruz. Ama ekip kesinlikle kalabalıktı ve o ilk tohumların atılması ve sesli betimlemenin ilk minik minik adımların atılma sürecinde o dönemde bizimle olan bütün arkadaşların emeği gerçekten büyüktür.

Sonrasında grup dağılır gibi oldu. Çünkü insanlar mezun oldular. Herkes bir taraflara dağıldı. Sesli betimlemenin biraz daha profesyonel bir yapıya kavuşması gerekiyordu. Bunda da dernekleşme süreci geldi aslında. “Dernek kuralım ve bir dernek çatısı altında bu devam etsin.” dedik. Bu arada sadece görme engelliler için çalışıyorduk. İşin içerisinde işitme engelliler yoktu. Bu arada çok çok özür dileyerek Kenan'ı unuttuğumu fark ettim. En başından beri Kenan Önal da bizimle birlikteydi. Sonra Çiğdem ve Olgun da katıldılar ve dernekleşme süreci başladı. . Bu sürecin hemen arkasından da “Görme engelliler artı işitme engellileri de buraya katalım. İşte altyazı ve işaret dilini de ekleyelim.” süreci geldi. Bu süreçte işaret dilci ve altyazıcı arkadaşlar bulundu. Yeni sesli betimlemeci arkadaşlar yetiştirildi. Ama hala bir amatör yapı söz konusuydu. Bu işten bir para kazanılmıyordu derken Kanal D süreci başladı. Kanal D ile bir toplantı yapıldı ve ilk dizimiz “Öyle Bir Geçer Zamanı” idi. Kanal D'nin sesli betimlemeyi sahiplenmesiyle tabii ki süreç bir anda hızlandı. Sesli betimleme amatör bir yapı olmaktan çıkıp bir televizyon kanalına iş üreten profesyonel bir yapıya kavuştu. Doğal olarak da adımlarını ondan sonra daha cesur ve daha büyük atmaya başladı. Çünkü

profesyonel olduğunuzda hem kendinizi geliştirmeniz hem yeni işler yapmanız, önünüze bakmanız daha da kolaylaşıyor. Kanal D'nin bir dizisi ile başladı. Sonra iki dizi oldu ve sonra Kanal D bütün dizilerini yaptırmaya başladı. Bir dönem Şov TV ve Star TV'de ona katıldı. TRT katıldı. Dijitürk geldi. Sonra SHOW ve Star TV ayrıldılar. Artık hiç yaptırmıyorlar. Böyle bir uygulamaları yok. Ve bu günlere kadar geldik.

Bugüne kadar sesli betimleme çok az tiyatro betimledi maalesef. Biz bu konuda çok üzgünüz ama sergilerde, müzelerde, televizyonda, Dijitürk gibi daha dijital platformlarda, televizyon kanallarında, kitaplarda artık betimlemenin olabileceği her alanda iş üretebilir hale geldi. O yapıya kavuştu ve ilerlemeye de devam ediyor. Tabii ki bizim en başında en büyük hayallerimizden biri bir gün sinema salonlarında, yeni bir sinema filmi çıktığında gören-görmeyen aynı salonda aynı anda vizyon filmi izleyebilsin. Bu bizim için çok büyük bir hedefti. Orda Turkcell dahil oldu projeye. Hayal Ortağım ile birlikte. YGA ve Türkcell'in Hayal Ortağım projesinde her film değil maalesef, o konuda yapımcılarımızı ikna etmek biraz zor olabiliyor ama en azından bazı filmler, vizyonda kulaklıklar yardımıyla aynı salonda, aynı anda gören-görmeyen bir arada herkesin izleyebileceği bir hale geldi artık. Bu kesinlikle çok büyük bir adım. Sesli betimleme başladığı nokta ile bugün geldiği nokta arasında çok fazla mesafe kat etti. Ama oldu bitti, âmân da ne güzel durumdayız değil tabii ki daha yapılacak çok çok çok şey var. Bu RTÜK çalıştayından tutalım da yaptırmayan kanalların bu işe dahil olması...

Ben her zaman söylüyorum. Çocuk kanallarına da kesinlikle ve kesinlikle betimleme ve işaret dili eklenmesi; çocuk kanallarının eş erişimli bir şekilde yayın yapması gibi... Daha tiyatrolar, müzeler, danslar vs gibi. Tüm bunların engelsiz hale getirilmesi gibi daha önümüzde yapılacak çok fazla iş var.

Gülcan'ın yorumu: Gerçekten bu şekilde büyüyen bir çocuk, gelecekte eş erişimin çok daha farkında olacaktır ve attığı adımları bu şekilde atacaktır.

Emine: Evet, görmeyen ve işitmeyen çocuklar için hep söylüyorum: Sesli betimlemenin de altyazının da işaret dilinin de eğitici bir tarafı olduğu göz ardı edilmemeli. Bu hepimiz için öyle. Ben bir film izlediğimde, öyle laylaylom izlediğim filmler de. Bir sürü yeni şeyler öğrendiğim filmler de var. Eğitici bir tarafı da mutlaka olabiliyor. Betimlemeli, altyazılı ve işaret dilli filmler, bir yandan bireyin eğitimine katkı sunuyor. Siz o eğitime

ne kadar küçük yaşta başlarsanız, o kadar faydalı olacaktır. Aynı şekilde gören bir çocuk televizyonda bunu gördüğünde, orada işaret dili çevirmenini, altyazıyı gördüğünde "bu nedir?" dediğinde farklı bireylerle karşılaşmış olacak. Çevresinde hiç engelli biri yoksa bile onunla tanışmış olacak. Bu da bir farkındalıktır ve ne kadar erken tanışırsa çocuk bununla, onun gelişimi açısından önemlidir,

Gülcan'ın yorumu: Benim de sözünü ettiğim tam da bu aslında. Mesela ben çocukluğumdan şeyi hatırlıyorum. Muhakkak sen de hatırlarsın. Yaşımız yakın çünkü. Pazar sabahları işitme engelliler için haber bülteni olurdu. Spiker daha yavaş okurdu ve sanırım altyazı da geçirdi. Çocukluğumdan tanıdığım ve olması gereken bir şey. Herhalde yasal bir zorunluluk olduğu zaman, en azından sesli betimleme gibi küçük küçük adımlarla bu zorunluluk başladığı zaman, muhakkak ki kısa bir süre sonra daha hızlı bir gelişimle bütün programları kapsayacak bir hale gelecektir. Diye umuyorum ve düşünüyorum.

Gülcan: Dünya üzerinde bir üst örgüt, mesela futboldaki FİFA gibi, bir kuruluş var mıdır ve varsa Türkiye'deki Sesli Betimleme Derneği'nin bu örgüte üyeliği söz konusu mudur?

Emine: Bildiğim kadarıyla yok. Bu konunun da uzmanı Engin. Bu konuyu Engin ile konuşmak gerekiyor bence ama benim bildiğim kadarıyla yok. Amerika'da bir kurum var ama bütün sesli betimlemeler o çatının altında mı? Standart kurallar vs var mı inanın bilmiyorum. Bu konuyu Engin ile konuşmak çok daha doğru olacaktır.

Gülcan: Sesli betimlemede genel geçer ilkeler ya da kurallar bütünü, anayasası diyebileceğimiz kuralları var mı? Bir önceki soruda aşağı yukarı yanıtını verdin ama... SEBEDER'in yazılı birtakım kuralları var diye düşünüyorum ama senden dinlemek isterim.

Emine: Tabii tabii bu şekilde bir kurallar bütünü var. Bu alanda yapılan akademik çalışmalar da var dünyada. Türkiye'de de yavaş yavaş başladı bu çalışmalar. SEBEDER'İN kendi oluşturduğu kurallar bütünü de bulunuyor. Ama bir yandan da ben

hep söylerim. Bir asla yapılmaz dediğimiz kurallar var. Örneğin; asla konuşma üzerine yazmayın. Objektif olun, sübjektif olmayın vs. İsimler çıkmadan kişinin ismini söylemeyin. “Bıyıklı adam” deyin, “sakallı adam” deyin gibi... Ama bir yandan da bazı filmlerde, o filmin özelinde kimi kuralları biraz esnetebiliyoruz. O yüzden de ben yeni yazarlara hep film yazdıkça metin yazdıkça o kurallara daha hakim olacaklarını söylerim: Yoksa oturdun ezberledin, sonra uyguladın olmuyor. Aslında her film, kendi kuralını üretiyor. Örneğin; Süper Man filmini yazıyorsanız “mavi taytlı adam” diyemezsiniz. Adı çıkmadı diye Süper Man herkesin bildiği bir karakterdir. Orada mavi taytı gördün mü kırmızı pelerini gördün mü ona Süper Man dersin. Bunlar yazdıkça oturan kurallar.

Bir yandan da bu kuralların bir yerelliği de var. Avrupa'daki kuralları alırken Türkçeye olduğu gibi uyarlarsanız, cümleleri şu şekilde kurarsınız: “Emine masadan kalkar. Pencereye yaklaşır. Güneş ufuktan doğar. Bir kuş ağaçtan havalanır.” gibi... Çünkü onlar geniş zaman kullanırlar. Oysa bu Türkçeye aykırıdır. Biz Türkçede bu zaman kipini kullanarak anlatım yapmıyoruz. “Emine masadan kalktı, pencereye yaklaştı.” deriz. Bir yerelliğin söz konusu olduğunu da göz ardı etmemek gerek. Biz Türkçeyi kullanıyoruz ve o kuralları Türkçeye göre uyarlamamız gerekir.

Gülcan'ın yorumu: Biz çok da fazla anlamayız bu şekilde bir tanımlamayı zaten. Kulak kesinlikle yadırgıyor.

Gülcan: SEBEDER'e iş anlamında talepler oluyor mu? Bundan başka gönüllü katılımcılarda ya da iş anlamında gelen başvurularda belli eğitim kıstasları, yetenek veya kişilik özellikleri arıyor musunuz?

Emine: Tabii ki başvurular oluyor. Özellikle duyulurluğu arttıktan sonra daha da çok oluyor. Altyazı, işaret dili ve seslendirme için de başvurular geliyor.

Aradığımız kıstaslar ise en başta yazabiliyor olması; yazın dilinin oturmuş olması gerekiyor. Ama ben şahsen tek bir akademik çıkışı olan mesela sadece çeviri bilim öğrencileri mi olsun? Neden olmasın? Olabilir ama hep söylüyorum. Fabrikasyon yazıma ben biraz karşıyım. O yüzden de metin yazarlarının metinlerini kontrol etsem de her zaman çok fazla müdahale etmem. Ve farklı ilgi alanlarından insanların ekipte olması o ekibe kesinlikle çok katkı sunuyor. Ekibin içerisinde biraz daha sayısal ağırlıklı

bir geçmişten gelen kişi olduğunu... Çünkü biz her türlü film yapıyoruz. O yüzden bayağı bir alan hakkında bilgi sahibi olmalı. Aslında çevirmenler de böyledir ya bir sürü alan hakkında bilgi sahibi olması beklenir. Metin yazarları da öyle. Onlar görsel çevirmen. Bir gün gelip çok sıradan bir Holivut filmini de yazabilirsiniz. Birgen Marie Curie'nin hayatını yazıyor olabilirsiniz. Ve biraz daha o laboratuarda gördüğünüz malzemelere aşina olmanız, orada ne yapıldığını anlatabiliyor olmanız sizden beklenir. Birgen gelir hayvanlarla ilgili bir belgeseli betimliyorsunuzdur. Hayvanlara dair sizin ilgi alanınızın gelişmiş olması beklenir. Çok terimsel anlatımlar hiçbir zaman yapmıyoruz. Bunu konuşmuştuk. Daha ortalama düzeyde izleyicinin, dinleyicinin anlayabileceği metinler oluşturuyoruz. Ama o ortalama düzeyi yakalamak için de yazarın kesinlikle yazdığı filmin alanına dair daha önceden bir birikiminin olması yahut da yoksa bile o araştırmayı yapacak entelektüel seviyeye sahip olmasını bekliyoruz. Bir yandan da bakmakla görmek arasındaki farkı fark edebiliyor olmalı. Hep deriz ya. Yani yazarın baktığını görmesi gerekiyor. Gördüğünü anlaması; anladığını yazıp aktarabilmesi gerekiyor. Bütün bunlara kesintisiz arka arkaya, böyle bir zincir halinde sahip olması gerekiyor.

Kurumsal olarak tabii ki daha rahat çalışacağımız, Daha işleyişi kolaylaştıracak arkadaşlarla çalışmayı tabii ki tercih ediyoruz. O daha kurum içi bir şey.

Gülcan'ın yorumu: Bu noktada şunu da söylemek gerekir. Sağır, kör ya da işitme engelli izleyicinin de her şeyi devletten beklememesi lazım. Biraz da kendi üstüne düşeni yapması gerek. Mesela ben, bu işin teknik ya da yasal olarak içinde olmasam da EEEH Dergi'de sesli betimleme üzerine bir şeyler yazan biri olarak bırakın sesli betimlemeyi, Emine Kolivar ile ilgili pek çok şeyi bilmediğimi fark ettim. Geçen sohbetimizde de bu günkü sohbetimizde de. Bu da benim ayıbım tabii.

Bu sohbe hazırlık safhasında Engelsiz Erişimli Saatler'de Engin ve Adem abinin konuğu olmuş metin yazarlarından Gülşen, Berre ve Çiğdem hanım. En azından ben sohbetleri dinledim. Vuqar ve Fulya başka bir programda yine konuk olmuşlar. Senin de katıldığın Melek Aşık ile birlikte metin yazarlarından Berre, Nazlı ve Songül hanımların katıldığı 22. Kemal Özceyhan seminerinin kayıtlarını dinledim ki arkadaşlarımız Dünyaya Seslen'den tüm bu kayıtların hepsine ulaşabilirler. Ve ne kadar çok şeyi kaçırmış olduğumu fark ettim. Dediğim gibi bu da benim ayıbım ve herkesin üzerine düşen bir şeyleri yapması lazım. Yani sesli betimleme metin yazarının

araştırma görevi evet var; Bu onun işinin gereği. Ama bizlerin de üzerine düşeni yapması gerektiğini düşünüyorum ben.

Emine: Evet, ben bu röportajın devamında aslında onları da konuşalım çok isterim. Bazen şöyle bir şey de oluyor. Metin yazarının bir kurallar bütünü var. Bazı şeyleri onun o şekilde anlatması gerekiyor. Başka türlü anlatamaz zaten. Kural gereği onu o şekilde anlatmalı. İyi bir betimleme dinleyicisi zamanla buna aşına oluyor ve olayı çözüyor. Ama bazen de bunu yadırgayabiliyor. İlk dinlemede hele. "Neden buna böyle dedi? Neden bunu böyle anlattı." diye... Evet, betimlemenin eğitici taraflarından biri de bu. Bazen biz şunu da yaparız: Ortalama izleyiciye, dinleyiciye metin üretmek evet ama ben şeyi de severim. Arada birinin aklına bir soru işareti atmayı. Cümleyi anlaşılır olmaktan uzaklaştırmayacak ama meraklısının "ya bu neymiş?" deyip araştıracağı bir kelimeyi oraya atmayı ben şahsen severim. Dediğim gibi evet, çok fazla terim kullanmıyoruz. Çok fazla profesyonellerin anlayabileceği terimleri değil ama mesela bisikletle ilgili bir şeyi anlatırken bijonu veya pedalı anlatırsınız da bilmem nerdeki bilmem ne parçasını anlatmazsınız. Yine dalışla ilgili bir anlatıda gene böyle. Çok derin teknik şeyleri vermezsiniz ama ortalama düzeyde hemen hemen herkesin bilebileceği şeyleri anlatırsınız. Ama ben ara ara dinleyicinin aklına soru işareti atmayı seviyorum dediğim gibi. Burada dinleyicinin görevi demek ne kadar doğru bir ifade bilemedim ama "görev" kelimesini tırnak içine alarak söylüyorum. Onu istiyorsa araştırması, merak etmesi güzel olabilir.

Gülcan'ın yorumu: Bu aslında bütün izleyiciler için, gören-görmeyen bir film izlerken basit bir reklam filminde dahi bilmediğimiz bir kavramla karşılaşabiliyoruz. Ve insan, "Bu neymiş ki?" diyebiliyor. Mesela gene bu araştırma kapsamında şunu gördüm; sesli betimleme ile ilgili ilkelerden miydi yoksa çalıştayın maddelerinden miydi inan net olarak hatırlamıyorum. Akıllı işaretler kavramı, hatta onun teknik bir terimi de vardı ama şu an aklıma gelmedi. "Akıllı işaretler? Bu neymiş ki?" dedim mesela. RTÜK'ün sitesinden bakınca hangi yaş grubuna hangi program uygun değildir. Mesela çok bildiğimiz kırmızı nokta kavramı vardır. Ben mesela direk onu düşündüm. Bu bilinen bir şey. Oysa bilmediğimiz ne çok işaret vardır. Görenler ekranda bunu görüyordur ama "bu ne ki" deyip çoğu bakmıyordur bile. Aynı şey bizim için de geçerli. Orada ekranda belki parantez içinde yazıyordur; "yedi yaş altı izleyemez;" Bunları da vermek evet

doğru. Televizyoncunun veya sesli betimlemecinin bir yere kadar görevidir. Ancak bir yerden sonra izleyicinin üzerine düşünler vardır.

Biraz sohbetin konusunu genişletiyoruz ama. Geçen sohbetimizde de söylemiştim. Biraz daha farklı bir konuya geçiyorum. Geçen sohbetten sonra kafama takıldı. Neydi neydi? Derken sonradan hatırladım. Sürgün İnek'teydi. Betimleme seslendirmeni bir terim söyledi. Hatta terimi hala hatırlamıyorum ama resimle ilgili bir terimdi. Bu konuyu "Sürgün İnek" üzerine yazdığım yazı-da da yazmıştım. Biraz araştırınca kelimenin resimle ilgili bir terim olduğunu ve ne anlama geldiğini öğrendim. Bu da izleyicinin görevi. Sadece kör, sağır olarak değil de... Kenan Işık bir radyo programına konuk olmuştu. Orada şöyle söylediğini hatırlıyorum. "Televizyonun görevi eğitim değildir. Eğitici bir aygıt değildir televizyon. TV eğlence amaçlı bir aygıttır". Belgeselin ayrı bir niteliği vardır. Film türlerine göre dahi hepsinin ayrı bir misyonu vardır."

Gülcan: Konuyu bu kadar dağıttıktan sonra konumuza dönecek olursak merak ettiğim bir başka nokta: Betimleme işini ister bir iş olarak isterse gönüllü olarak yapsın SEBEDER çalışanları bir süre sonra profesyonelleşiyor. Bu profesyonelliğe giden yolda ilk aşamada eğitimler nasıl gerçekleştiriliyor? Betimleme Kumbarası'ndan ziyade daha çok film metin yazarlığı ya da canlı yapılan tiyatro, bale gibi betimlemelerin eğitiminden söz ediyorum.

Emine: Kumbara, eğitimli metin yazarlarından ziyade gönüllülerin katkısıyla büyüyen bir yapı. Ancak şu da var. Gönüllüler geldiğinde önlerine bir kurallar bütünü veriliyor. Nasıl yazacaklar? Nasıl anlatacaklar? Sonra da mutlaka Kumbara sorumlusu arkadaşımızın elemesinden geçiyor bu Kumbara'ya gelen metinler.

Film metin yazarlığı ise daha profesyonel Bir yapı. Daha meşakkatli, daha uzun süren bir eğitim süreci var. Siz bunu sıkıştırıp on beş günde verebilir misiniz? Verirsiniz. Tabii neden olmasın? Ne olur? Az örnek metin hazırlanmış olur. Benim bu eğitimlerde önüme koyduğum birinci kural; Betimlemeyi öncelikle öğrenmek değil de hazmetmesi gerekiyor kişinin. Muhtemelen başvuruların yüzde doksanı daha önce hayatında hiç bir görme engelli ile sohbet dahi etmemiş insanlar. Ben istiyorum ki bir kere öncelikle bir görme engellinin bakış açısını öğrenmeyi istesin ve buna alışsın. Hangisini anlatması gerekiyor? Hangisini anlatmasına gerek yok? Bunu bir kavrasın. Mesela çok normal bir şey ama metinde "zile bastı" diyor. Ama zili duyuyoruz. Niye zile bastı diyor?

Sen işitme engellilere değil, görme engellilere metin yazıyorsun diyoruz. Bu en en basiti. Arabayı çalıştırdı diyor. Ben motor sesini duyuyorum. Sen niye arabayı çalıştırdı diye ayrıca söylüyorsun? Bu çok normal. Yapacağı işin henüz kavrama bazında en başında olduğunu bize gösteriyor. Zaman içinde bu ne oluyor? "Betimlemeli filmler izle" diyoruz. Betimleme örnek metinler gönderiyoruz. Bütün bunları okuyor, dinliyor, izliyor ve betimlemeyi, bir görme engelliye bir şeyi anlatmayı hazmetmesini tamamen kavramasını bekliyoruz.

Ondan sonra yirmi dakikalık kısa filmler, farklı film türlerinden metinler yazdırıyoruz. Ben hep söylerim. İlk olarak "Babam ve Oğlum" ile başlarız. Çünkü Babam ve Oğlum'un ilk yirmi dakikası bir metin yazarının karşılaşılabileceği hemen hemen bütün tuzakları içinde barındırır. Mesela altta hikâyeye akarken üstte jenerik akıyor, ben şimdi ne yapmalıyım? Evet, işte bakınız, kural bir.

Sonra ne yapıyorsunuz? Sadık, gece vakti kaldırımda yürüyor, der. Bakın alın iki. Adı çıkmadan adıyla hitap etti. Bunu da koyduk kenara. Bazısı gece vaktini vermez. Hangi zaman, bak zaman dilimini vermedin. Hadi bunu da koyduk kenara. Sonra o jenerik sırasında üç-dört yıl gibi bir süre akar. Hızlı hızlı olaylar gösterilir. Onunla başa çıkması gerekir. Çıkamaz, hatalar yapar. Hata dediğime bakmayın. Ben hep söylerim; Bunlar zaten yapmanız gereken çok olağan şeyler. Bu şekilde yazmanız gerekiyor. Bunların sonra üzerinden geçiyoruz. Neyi böyle yazmış ama nasıl yazması gerekiyordu? Ve neden öyle yazması gerekiyor? Bu yolladığımız o kurallar dosyasındaki hangi kurala tekabül ediyordu, bunu gösteriyoruz.

Babam ve Oğlum'dan sonra ikinci filmimiz Korsanlar'ı veririz. Çünkü animasyondur, çok hızlı akar ve metin yazarı bir anda şoka girer. "Her şeyi anlatmak istiyorum ama hiçbir şey anlatamıyorum. Hiç zaman yok. Sürekli konuşuyorlar." Panik halde beni ararlar. Sakin ol; şöyle yapabilirsin; böyle üstesinden gelebilirsin; anlatacaklarını seçeceksin ama şunlara dikkat ederek seçeceksin; gibi tavsiyelerde bulunurum.

Animasyon filmleri sadece çocuklar için üretilmiyor. Ben bu yaşımda hala gidip animasyon filmi izleyebiliyorum. O biraz da büyüklerin de içindeki çocuğa hitap ediyor. Bu sebeple aşırı çocuklaştırmadan anlatmanız gerek. Mesela TRT Çocuk'taki bir çocuk filmini betimlemiyorsanız, normal sinemadaki yetişkinler için yazılmış bir sinema filmini betimliyorsanız, ısrarla çocuk dili kullanmayın ama karikatürize karakterler olduğu için dili bu şekilde kullanabilirsiniz. Örneğin; Kurtlar Vadisi yazıyorsanız, "Koca göbeği önden giden Halil Ağa" diye bir cümle kuramazsınız. Adamı gerçekten vururlar. Ama

Korsanlar'ı yazıyorsanız, zaten oradaki bütün karakterler karikatürize edildikleri için orada; "gülerken koca göbeği oynuyor" diyebilirsiniz. Veyahut "göbeği önden gidiyor" diyebilirsiniz. "Koca burunlu bilmem kim" diye bunu bu şekilde anlatabilirsiniz. Ancak Kurtlar Vadisi'ndeki birine "koca burunlu" demek olmaz. Ya da bir dram filminde denmez. Karakterin fiziksel özelliklerini anlatırken bunu bu şekilde belirtebilirsiniz ama mesela "koca burunlu George pencereye yürüdü. Adam ona silahını doğrultmuş bekliyor" diye dram filminde bunu bu biçimde anlatmazsınız.

Animasyon filminde ya da çocuk filmlerinde bunu yönetmen zaten karikatürize ederek sunduğu için siz de o tür anlatımlar yapabilirsiniz. Metin yazarının bunu anlaması ve o şekilde yazması beklenir. Siz bir dram yazıyorsanız cümlelerinizi daha farklı kurarsınız; animasyon yazıyorsanız daha farklı kurarsınız; korku filmi yazıyorsanız daha farklı kurarsınız; komedi filmi yazıyorsanız, daha kısa kısa ve komik cümleler kurmaya çalışırsınız. Tabii ki biz tiyatro metni yazmıyoruz. Biz olabildiğince objektif metinler yazıyoruz. Ama yazdığımız metnin filmi de o bağlamda olduğundan filminden kopmaması için, filmin bağlamına uygun olması için metinlerin bu şekilde yazılması gerekiyor.

Mesela son olarak bir iş yapıyoruz. Bir kitap gibi bir şey. Üç-altı yaş çocuklarına hitap ediyor. Bunu Korsanlar'a yazdığınız gibi bile yazamazsınız. Üç yaşında bir çocuktan bahsediyoruz. Üç yaşındaki bir görmeyen çocuğa bir resmi anlattığınızı düşünün. Nekadar basitleştirmek lazım. Mesela sağ-solu öğreniyor mu üç yaşındaki çocuk. Tüm bunları araştırmamız, danışmanlıklar almamız gerekiyor. Olabildiğince dikkat ediyoruz bu konulara. O yaş gruplarını, filmlerin türlerini, tüm bunları araştırıp öğrenip gerektiğinde danışmanlıklar alıp bu şekilde sunmaya gayret ediyoruz.

Gülcan: Peki bu eğitimler, derneğin Ankara'daki merkezi ve Kadıköy'de bir ofisi olduğunu biliyoruz, birebir buralarda mı oluyor? Yoksa sanal ortamda sesli görüşme ya da video konferans şeklinde mi oluyor?

Emine: Betimlemecilerimiz, Türkiye'nin dört bir tarafından olabiliyor. Kumbara'daki gönüllülükte de aynı. Eğitimleri ben veriyorum. İstanbul'da olanlara olabildiğince ofiste birebir eğitim vermek benim için de daha kolay oluyor. Onun dışında Skype ya da tele konferans görüşmelerle de veya mail ile eğitimlerimizi yapıyoruz. Toplu bir eğitim şimdiye kadar hiç vermedik. On kişiyi bir araya toplayalım; Onlara bir hafta bir eğitim

verelim; Ondan sonrada memleketlerine dönsünler; ondan sonra da eğitimlerine mail ya da Skype ile devam edilsin olmadı hiç. O kadar profesyonel metin yazarına ihtiyacımız olan bir sürece Türkiye henüz girmedi. Umarım girer ve umarım ki biz de bu eğitimleri veririz. Ama bir yandan şu da var: Üniversiteler zaman zaman günlük eğitimler için davet ediyorlar. Orada daha çok film değil de Kumbara eğitimleri veriyoruz. Bu arada filmlere de değiniyoruz. Filmlerden de örnekler gösteriyoruz. Daha çok oradan gelebilecek gönüllüleri düşünerek Kumbara eğitimleri veriyoruz.

Bir sonraki sayıda röportajın ikinci bölümü ile sizlerle olabilmek dileğiyle şimdilik hoşça kalın.

RUH SAĞLIĞI BİR SAKATLIK MESELESİDİR

Beyza Ünal

beyzaunal7@gmail.com

Sayı: 65, Temmuz 2019

Burada senelerdir sakatlık hakkında konuşuyoruz; ve dolayısıyla, sakatlık deyince hepimizin zihninde aşağı yukarı benzer şeyler canlanıyor artık: Fiziksel düzenlemelerin yetersizliği, önyargılı ve saldırgan tutumlar, ilişki kurmakta yaşanan zorluklar, toplumdaki dışlanma deneyimleri, eğitimde ve istihdamda karşılaşılan güçlükler, bağımsız yaşamın önündeki engeller ve daha birçok şey... Tüm bu konuları, çoğunlukla fiziksel bir sakatlığı olan kişilerin deneyimleri üzerinden tartışıyoruz ama bu esnada, sakatlık meselesinin kapsadığı önemli bir alanı unutuyoruz. Bu yüzden, ben bu ay hem klinik psikoloji hem de sakatlık alanında çalışan biri olarak, sizlere biraz ruh sağlığının neden bir sakatlık meselesi olarak görülmesi gerektiğinden bahsedeceğim.

Ruh sağlığını çeşitli şekillerde tanımlayabiliriz ama ruh sağlığı deyince, aklımıza yalnızca mutlu olmak, kendine güvenmek, herkesi sevmek gibi olumlu duyguların ve duygu durumlarının gelmemesi gerektiğini vurgulayarak başlamak istiyorum. Bunların yanında, üzülme, kızma, endişelenme, korkma, kendine güvenememe, kendini beğenememe gibi duygular ve duygu durumları da ruh sağlığının göstergelerinden olabilir – çünkü hiçbir duygu kendiliğinden kötü değildir ve hepsinin bir işlevi vardır. Dolayısıyla, ruh sağlığı sorunları yaşayan kişilerin çoğunlukla tüm bu yaşadığım duyguları daha az ya da daha çok yaşadıklarını söylememiz mümkündür.

Peki, ruh sağlığı sorunu yaşamamanın, işlevsellik açısından anlamını netleştirdiğimize göre, ruh sağlığının sakatlık meselesiyle ilişkisine geçebiliriz. Aslında ruh sağlığı ve sakatlık arasındaki ilişki zihnimde netleştikçe, psikoloji çevrelerinde bu ilişkiye değinilmemesi benim için iyice şaşırtıcı olmaya başladı. Zira diğer sosyal bilimlerden psikiyatri ve klinik psikolojiye yöneltilen eleştirilerin temelinde sakatlığın tıbbi bir sorun değil, toplumsal bir sorun olduğunu savunan bakış açısı bulunur. Bu eleştiriler, öncelikle ruh sağlığı sorunu yaşayan kişiyi çevresinden bağımsız değerlendirmemizin mümkün olmadığını vurgular. Aynı zamanda, bu eleştirilere göre, biraz önce bahsettiğim duygulardan hangisinin az, hangisinin çok olduğunu, hangi davranışın işlevsel olduğunu, hangisinin işlevsel olmadığını toplum tarafından dayatılan bir “normal”e kıyasla belirlemek bireysel farklılıkları hiçe sayar ve sorunu

toplumsal bir sorun olmaktan çıkararak, sorunun ortaya çıkmasından kişinin kendisini sorumlu tutar. Oysa, ruh sağlığı toplumsal bir meseledir. Pek çok ruh sağlığı sorununun toplumun kişinin ihtiyaçlarına göre düzenlenmemesi nedeniyle ortaya çıkmasının yanında, ruh sağlığı sorunlarının ortaya çıkmasından sonra da var olan toplumsal destek mekanizmalarının yetersizliği de ruh sağlığını toplumsal bir mesele haline getirir. Aynı, bu zamana kadar konuştuğumuz sakatlık meselelerinde olduğu gibi.

Bunların yanında, ruh sağlığını sakatlık meselesi haline getiren şeylerden bir diğeri de toplumun ruh sağlığı normunun bireyler üzerinde yarattığı baskıdır. Toplumsal normlar nedeniyle sağlam-bedenliliğin, kendi kendine yetmenin zorunlu hale gelmesi gibi, sağlam bir ruh sağlığına sahip olmak bir zorunluluk olarak algılanır çünkü bitirilecek okullar, yapılacak işler, gerçekleştirilecek hedefler, kurulacak ilişkiler vardır. Bu yolda, üzülmeye, içine kapanmaya, yetersiz hissetmeye, vazgeçmeye, kaçmaya ve “başarısız olmaya” yer yoktur. Herhangi bir konuda bir kere “başarısız olduysanız”, bir yerde ruhsal bir çöküntü yaşadığınız fark edilirse, bu durum, kendinizi ne kadar toparlarsanız toparlayın üzerinize yapışır. Kronik bir ruh sağlığı sorunu yaşıyorsanız, iş bulmanız diğer herkese kıyasla zorlaşır. İlişkilerde insanların önyargıları baskın çıkar ve bu, tüm ilişki biçimlerini olumsuz etkiler. Tüm bu sorunları yaşayan kişiler kendileri dışında herkesin hiç yorulmadan çalıştığı, bir tek kendilerinin sisteme ayak uyduramadığı ya da bir tek kendilerinin ilişki kurmakta zorlandığı izlenimine kapılır – çünkü fiziksel sakatlıklardan farklı olarak, ruh sağlığı sorunları görünmezdir ve kimin nasıl bir sorunla yaşamına devam etmekte olduğunun konuşulmadıkça anlaşılması mümkün değildir.

Sorun şu ki, ruh sağlığı sorunları buraya kadar yazdığım sebeplerden dolayı toplumda açıkça konuşulmaz! Ruh sağlığı sorunu yaşayan kişiler bir şekilde yaşadıkları sorunları anlatma cesareti bulsalar bile çoğunlukla diğer kişilerin beceriksizliği veya acımasızlığıyla karşılaşır. “Üzülecek ne var, haline şükret”lerin, “Çabalamıyorsun, kendini bıraktın iyice”lerin, “Böyle devam edersen, herkesi kaybedeceksin”lerin, fiziksel sakatlığı olan kişilerin çevrelerinden duyduğu sınırsız yorumlardan farkı yoktur. Her ikisinde de yorumlar, sağlamlığı nedeniyle kendini üstün gören kişiler tarafından yapılır. Bu üstünlük kurma hali, bazı durumlarda, ruh sağlığı sorunları yaşayan kişilerin kendi kararlarını almalarının ve hukuki işlemleri tek başlarına gerçekleştirmelerinin engellenmesine, oy kullanma haklarının elinden alınmasına ve zorla kurumlara kapatılmalarına kadar gider. Gördüğümüz üzere,

bunların hiçbirini, bu zamana kadar sakatlık çerçevesinde konuştuğumuz ve tartıştığımız insan hakları ihlallerinden de farklı değildir.

Tam da bu nedenle, ruh sağlığının sakatlık çevrelerinde bir sakatlık meselesi olarak yeterince ele alınmaması da beni şaşırtıyor. Acaba diyorum, biz de ruh sağlığı sorunu yaşayan kişilere karşı önyargılı olabilir miyiz? Bedene dair sağlamcı normları sorgularken, ruh sağlığına dair sağlamcı normları gözden kaçırıyor olabilir miyiz? Ruh sağlığını yalnızca bireysel bir mesele gibi görüyor ve ruh sağlığı sorunu yaşayan kişileri kendi durumlarından sorumlu tutuyor olabilir miyiz? Böylece aslında kendimizi aynı durumda bulmaktan koruduğumuzu sanırken tam da o durumu ortaya çıkaran sistemi devam ettiriyor olabilir miyiz?

Beraber düşünelim...

HAMİLE MİYİM SORUSUNA ERİŞİLEBİLİR CEVAP

Deniz Aydemir Döke

daydemird@gmail.com

Sayı: 65, Temmuz 2019

Kör kadınlar için bir çıkmaz haline gelebilir bu “Hamile miyim?” sorusu. Gören kadınlar bu soruya mahrem bir şekilde hazır hamilelik testlerini kullanarak cevap arayabilir. İstemezse sonuçları hiç kimseyle paylaşmayabilir, isterse de testin fotoğrafını çekip sosyal medyada paylaşabilir.

Bu durum görme engelli kadınlar ve çiftler için çetrefilli bir hal alır. Elbette eczaneden gidip bir ya da emin olmak için birkaç test alabilirsiniz. Sorunun cevabını kimseyle paylaşmak istemiyorsanız ya da yakınınızda bu cevabı paylaşabileceğiniz yakınlıkta birileri yoksa, hele ki bu testi bekar bir kadın olarak yapıyorsanız, iş iyice güçleşir. Her hamilelik haberinin de mutlulukla karşılanmayabileceği de aşikâr! Ama diyelim evlisiniz ve eşiniz de siz de görme engellisiniz. Ve sonucu da kimseyle paylaşmak istemiyorsunuz. İnsanlar hamileliklerinin ilk üç ayını doldurmadan bazen ailelerine bile söylemiyorlar, zira ilk üç ay düşük yapmak için en riskli dönem. Yani sonucu aslında mahrem bir soruya görme engelliyseniz mahrem bir şekilde yanıt arayamıyorsunuz.

Öncelikle kullanma talimatını okumak lazım, sonra uygulamak, sonra da kaç tane çizgi var diye bakmak! Bu duruma ideal olmasa bile bir Çözüm Be My Eyes uygulaması ve Clearblue işbirliğiyle geldi. Be My Eyes, görme engellilerin gönüllülere akıllı telefonlarının kameralarıyla ulaşabildikleri ve istedikleri soruyu, “Bu ne renk, cüzdanımı görüyor musun, ilacın kullanma talimatlarını okur musun?” gibi çeşitli soruları sorabildiği çok kullanışlı bir uygulama. Bu uygulamanın bir de özelleşmiş yardım menüsü var, bu menüden de belli şirketlerin ürünleriyle ilgili destek alınabiliyor, örneğin Google, Microsoft gibi. Bu şirketlere bir yenisini eklendi, Clearblue. Özelleşmiş yardım menüsündeki şirket hizmetleri maalesef tüm ülkelerde geçerli değil. Ancak Clearblue, tüm Be My Eyes kullanıcılarına dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar açık. Bu hizmeti kullanmak için İngilizce konuşabiliyor ve Clearblue ürünüyle test yapıyor olmanız lazım. Bir de Clearblue klasik çizgili testlerdense, dijital testlerinin kullanılmasını tavsiye ediyor çünkü bu testler, test yapıldıktan itibaren 24 saat boyunca sonucu güvenilir olarak gösteriyor. Çizgili testlerde ise güvenilir sonuç almak için test

yapıldıktan itibaren 10 dakika içinde Clearblue temsilcisine Be My Eyes uygulaması üzerinden ulaşmanız gerekiyor.

Peki, bu şirketin aklına nereden gelmiş dersiniz böyle bir hizmet sunmak. İngiltere'deki bir kör örgütü olan Royal National Institute for the Blind (RNIB), kendilerine ulaşmış. Ve şirket de bunun uzun zamandır sağlanması gereken bir hizmet olduğuna karar vermiş ve Be My Eyes ile işbirliği yapmış. Clearblue, bu hizmetle ilgili olarak, "Artık görme engelli kadınlar ve çiftler güvenli ve mahrem bir ortamda yargılanmadan ve bir uzmandan destek alarak sonuçlarını öğrenebilecekler." açıklamasını yapmış.

Ne diyelim, darısı başka erişilebilirlik sorunlarının başına!

Haberin kaynağı:

<https://www.bemyeyes.com/whats-new/clearblue-bemyeyes?fbclid=IwAR3ExB26pl9fJq0aJAejGuq6fWqOXQSGiZD4rgRCEHZ01Lx3CIHMvjfEMWc>

SEVGİ BÜTÜN ENGELLERİ AŞAR(!) O HALDE SEVE SEVE!

Meral Sözen

Meralsozen1@gmail.com

Sayı: 65, Temmuz 2019

Engellilik konusunda muazzam bir cehalet hüküm sürüyor dostlar. Birçok konuda öyle olduğu söylenebilir belki ama hayır! Gerçekten öyle değil. Boğazına kadar ahmaklığa batmış yığınlardan bahsetmiyorum ben; entelektüel olma iddiasında olan veya öyle görülen kimselerden bahsediyorum.

Her bakımdan bilgisine, deneyimine, zekasına güvenilen kişiler bile "Hepimiz engelli adayız, asıl engel kalplerde, engelli olmasına rağmen, hiç engelli gibi değil..." tarzında ayrımcı ve mikrosaldırgan cümleler kurabiliyor. Toplumumuzun sözde aydınları arasında bile engelliliğe yaklaşım içler acısı durumda.

Ortalamanın üzerinde bir kavrayışa sahip hiçbir toplulukta, ırkçılık veya cinsiyetçilik içeren herhangi bir ayrımcı söylemde bulunamazsınız. "Kadın olmasına rağmen çok başarılı." diyemezsiniz mesela. "Kürt olduğun hiç belli olmuyor." diye bir övgüde bulunamazsınız kimseye. Ya da türbanlı bir kadını "Biz, seni Müslüman olarak görmüyoruz." diye onurlandırmaya kalkışamazsınız. Ve dahası tüm bunları neden yapamayacağınız, neyin yanlış olduğu hiçbir açıklamaya gerek olmayacak kadar açıktır.

Gelin görün ki aynı grupta, doğaya duyduğu saygıdan çocuk istismarı konusundaki mücadelesine, sokak hayvanlarıyla ilgili duyarlılığından toplumsal sınıflara ilişkin bakış açısına kadar hayran olduğunuz biri, engellilere özel ayrı yerler olması gerektiğini söyleyiverir. Zekanın bir anda böylesine dibe vurmasına anlam veremeyerek kaşlarınıza çatarsınız; "Yanlış anlama, ben seni engelli olarak görmüyorum." diye devam eder; "Neden?" diye sorarsınız, "Engelli olunca ne oluyor ki?" diye eklersiniz. Buz gibi bir hava esmeye başlar, tedirgin olur karşınızdaki, mahcup olur, özür diler ama neden özür dilediği hakkında hiçbir fikri yoktur. Sonra birden sizin hafızanızın çok güçlü olduğundan, becerilerinizden ve başkaca engelli tanıdıklarının becerilerinden, "Biz bile öyle yapamayız!" Evet, "Biz bile" diyerek bahsetmeye başlamak suretiyle, yaptığı şeyi bir güzel sıvar.

Engellilikle ilgili bir sorununuzu anlattığınızda en katı materyalist arkadaşınız, hayatın anlamıyla ilgili ibretlik bir söylem geliştirir; anarşist öfkesinin sınırı yok zannettiğiniz dostunuz, arabesk bir boyun eğiş içine girer. Konu engellilik olunca akıl devreden çıkıyor mu anlamıyorum; herkes bir anda duygusallaşılıyor. En kaba saba, en vurdumduymaz dediğiniz adam bir anda, her şeye gözleri dolan hamile kadın gibi hüzünleniyor. Daha geçen gün kullandığım bir mobil uygulamadaki erişilebilirlik sorunuyla ilgili olarak geri bildirim gönderdim; son derece ciddi, büyük ve kurumsal bir firma bu. Bir hafta sonra güncelleme geldi; güncelleme açıklamasında şöyle yazıyordu: "Tüm gönüllere ulaşabilmek için erişilebilirlik iyileştirmeleri yaptık." Yahu "gönül" falan nereden çıktı şimdi! Profesyonel bir iş yapıyorsun sen, ben de müşteriyim, hepsi bu! Ne akıl, ne profesyonellik ne de tutarlılık...

Ezbercilik gerçekten de bu toplumun iliklerine işlemiştir doğrusu. O sözde gelişmiş zihinler, iddialı söylemler, entelektüel tavırlar, modern fikirler ve hatta marjinal duruşlar bile; aslında bir ezberden ve bir modanın takip edilmesinden ibarettir. Sözümleri ettiğim entelektüel çevrelerde, birine "Homofobik" demek çok ağır hakarettir mesela. Belki o kişi gerçekten homofobik olsa bile bu asla kabul edilemez bir şeydir; hiçbir entelektüel, bu duruma düşmeyi kabul etmez/edemez; çünkü homofobik olmak iğrenç bir şeydir. Bence gerçekten de öyledir ama bu kişiler bu bilgiyi içselleştirmiş midir hiç sanmıyorum. Cinsiyet veya cinsel yönelim ayrımcılığına karşı bu denli keskin bir duruş sergileyebilen kişiler, engelli ayrımcılığı konusunda nasıl sıfır noktasında olabiliyorlar. Tam da burada engellilik meselesinin bir zeka turnusolü olduğunu düşünmeye başlıyorum. 2 ile 3'ü toplayınca 5 ettiğini akledemediğini zanneden veya iddia eden kişinin, 5'ten de 3'ü çıkarınca 2 kalacağını akıl edememesi; aslında ilk işlemde de bir akıl yürütme yapmadığını, sadece 2 ile 3'ü toplayınca 5 olduğunu ezberlediğini gösteriyor. Bildiğini zannettiği bir şeyi benzer başka bir duruma adapte edip uygulayamıyor ve çıkarım yapamıyor; oysa zeka tam da bunu gerektirmiyor mu?

Peki, ezberden de olsa, engellilik konusunda da doğru düzgün bir söylem ve davranış içine girseler iyi olmaz mı? Daha geçen ayki yazımda, "Anlasalar da anlamasalar da..." dememiş miydik? Burada bize göre pek çok bakımdan dezavantajlı oldukları halde, LGBTİ hareketinin başarısını biraz daha yakından inceleyebiliriz. LGBTİ bireyler, toplumun sözde ahlaki değerleriyle, dinsel ve geleneksel normlarla ters düştükleri halde, kısıtlı bir çevrede de olsa kendilerini anlatmayı başardılar. Onlar bunu nasıl yaptı, önümüzdeki sayılarda derinlemesine araştırmaya girebiliriz; şimdilik

cevabını bildiğim bir soru var: Biz niye anlatamıyoruz? Biz bir şey anlatmaya kalktığımızda, o kemikleşmiş tutum set çekiyor iletişime. "Engelli ya, hassas tabii." diyerek dinliyor çoğu kişi. Neden anlatmayla olmadığına ilişkin durumu, "Anlatacaklarım var." adlı yazımda ele almıştım.

Fakat anlatmaktan vaz geçmek, demek değil ki boyun eğeceğiz. Övgü, iyi niyet ve merhamet görünümünde; ayrımcı uygulamalara, mikrosaldırgan sözlere teşekkür etmeyeceğiz. Hadsizliği ve saygısızlığı hoş görmeyeceğiz. Adım adım izlenmeye, istemediğimiz halde ilgi odağı yapılmaya, utandırılmaya sessiz kalmayacağız. Biz utanılacak bir şey yapmadık; kaldırın başınızı dostlar.

YÜRÜMEK

Burak Sarı

buraksari2014@gmail.com

Sayı: 65, Temmuz 2019

Tam bir yıl önce, size yaz şarkıları hediye etmek isterdim diye başlamıştım söze. Özlemlerimi ve yaşamak zorunda kaldıklarımızı sıralamıştım sonra. Bir yıl sulara karışmış. Bir yıl daha tüketmişiz ömrümüzden. Hayat akıp gitmiş. Akmaya devam ediyor. Önüne gelen her şeyi sürükleyerek yolunda ilerliyor. Özlemlerimiz bile değişiyor, farklılaşıyor. Bizim mücadele etmek zorunda kaldığımız belli saçmalıklar değişmiyor. Hayatın bütün devinimine inat yerinde saymaya devam ediyor. Bütün yaratıcılığımıza, yaşam motivasyonumuza saldırıyor. “Geriye dönmeyi sevmem.” diyor Nazım. Ben de sevmem ama sürekli aynı şeyleri anlatmak zorunda kalıyorum. Yaşam kalitemizi düşüren şeyler, yazın kalitemizi de düşürüyor. Sürekli belli konuları işlemek zorunda kalıyoruz ve ne kadar uğraşırsak uğraşalım bir yerde tekrara düşüyoruz. Oysa “Hayaller, yaklaşımakta olan gerçeklerin gölgeleridir.” diye yola çıktık ve dün hayal olan birçok şeyin bugün gerçek olmasına muktedir olduk.

Yolumuzda sağlam adımlarla yürürken, kendi dar dünyalarından çıkamayanların tarih öncesi kalıntıları yollarımıza fırlatması küçük duraksamalara, moral bozukluklarına yol açıyor. Mecburen bunları dile getiriyoruz. O nedenle, sayfalarımıza damlayan öfkenin dozu artıyor. Öfke, rüzgâr gibidir. Sarsar, diri tutar. Kalıplara girmemizin önündeki en büyük engeldir. O nedenle, öfkemi yatıştırmayı fazla sevmem ve gündelik hayatta bize yaşatılanların çözümünde en büyük etkenlerden birisi olduğunu düşünürüm. Evet, öfkeliyim ve öfke dinmiyor. En sıradan işimizi halletmek için bile saatlerce uğraştırılmaktan, zaman kaybetmekten, öfkelenmekten ve en vasıfsız insanın bile kısa sürede halledebildiği işleri halledememekten sıkıldım. Bu cümleyi okuyan çok duyarlı arkadaşlardan bazıları, körlüğüme isyan ettiğimi sanar. Oysa direk onların önüne döşemiş olduğu bariyerlere isyan ediyorum. Bir yıl önce yazdığım şeyleri bugün yaşamak zorunda kalmaktan, 33 yıldır aynı aptallıkları yaşıyor olmaktan çok sıkıldım.

Herkesin yaptığı gibi bir mağazaya gidiyorum. Almak istediğim ürünü seçiyor ve ödeme yapmak için kasaya yöneliyorum. On metre öteden kasaya yaklaşan zararlı cismi gören görevli panter gibi atılıyor. “Şahidiniz var mı?” “Hayır.” diyorum. “Şahitle

işlem yapmak istemiyorum.” “Kurallarımız böyle.” diyor. “Kurallarınız beni ilgilendirmiyor.” diyorum. “Çok üzgünüm. Mağaza müdürüne gidin.” diyor. Ben de üzülmesine gerek olmadığını, onun herhangi bir suçu olmadığını söylüyorum. Emri altında çalışanlara saçma sapan davranmaktan başka bir vasfı olmayan müdüre hanım, muzaffer bir edayla konuşuyor. “Kurallarımızı esnetemiyoruz.” Borçlar kanununa kadar anlatıyorum. “Öyle bir şey mi var?” diyor. Öfkem tavan yapıyor. “Açın, internetten bakın.” diyorum. “Beceremiyorsanız, ben açayım.” diyorum. Seslerimiz yükseliyor. “Birbirimize olan saygımızı yitirmeyelim.” diyor. Bana saygısızlık yapıldığını, kişisel haklarımı korumaya çalıştığımı söylüyorum. Bana ürün satmayacağını söylüyor. Ben de almayacağımı söylüyorum ve “Hasiktir” deyip çıkıyorum. Yoldan geçen herhangi bir insanın beş dakika içerisinde çözebileceği bir olayı, saatlerce uğraşıp çözememiş oluyorum. Kısa süre sonra telefon almak için bir mağazaya giriyorum. Benden vasi soruyor. İki saate yakın uğraştırıyor. Sonra işlemi tamamlamayı beceremiyor ve vasisini çağırıp işlemi sonlandırmasını söyleyerek mağazayı terk ediyorum. Başka bir mağazada on dakika içerisinde telefonumu alıyorum. Aynı günün akşamı sosyal medyadan Şeyma Büyükurvay’ın başına gelen olayları okuyorum. Tüm yaşadığım öfkenin bin katını yaşıyorum. Başım dönüyor, ellerim titriyor. Aracına binen yolcu görmüyor diye onun adına karar verip alakasız bir durağa götürmek, “Ben, sana iyilik yapıyorum.” demek ve yolcuyla yolun ortasında araçtan indirmek. Şerefsizlik dalındaki Nobel ödülüne aday gösterilebilir kendisi. Bir de “Ben, seni bedava taşıyorum.” demiş. Hayatında bir haksızlığa sesini çıkarabilmiş mi acaba? Kendisinden güçlü gördüğüne karşı hakkını savunabilecek kadar cesaretli olmuş mu? Yabancılaşmanın canlı örneği olarak gösterilebilir şoför abimiz. Ne yazık ki toplum onun gibilerle dolu. Çürüme, en hassas damarlarımıza kadar işlemiş.

Durumun ne kadar vahim olduğunu son süreçte yaşananlar da gösterdi. Sonuç olarak biz büyük hedeflerimize yürürken, bir saniye durur yolumuz üzerindeki engelleri yana çekip hızımızı kesmeden devam ederiz. Kendi kalıplarında yaşayanlar da oldukları yerde çabalamakla yetinirler. Yolumuz uzun. Böyle saçmalıklara ayıracak zamanımız yok. O zaman yürüyelim. Bir Nazım şiiriyle bitireyim yine. Mücadele ve aşkla kalın.

Yürümek

Yürümek yürümek; yürümeyenleri
Arkasında boş sokaklar gibi bırakarak,
Havaları boydan boya yarıp ikiye
Karanlığın gözüne bakarak yürümek...
Yürümek; dost omuz başlarını
Omuzlarının yanında duyup, kelleni orta yere
Yüreğini yumruklarının içine koyup
Yürümek... Yürümek;
Yolunda pusuya yattıklarını,
Arkadan çelme attıklarını bilerek
Yürümek... Yürümek; yürekten
Gülerekten yürümek...

BUDAPEŞTE'DEN İZLENİMLER

Canan Çam Yücel

canancam@gmail.com

Sayı: 65, Temmuz 2019

Merhaba, değerli okurlar,

Bu ayki yazımda sizlerle 31 Mayıs-1 Haziran tarihlerinde katıldığım ve International Council for Education of People with Visual Impairment (ICEVI) adlı kurumun düzenlemiş olduğu 1. Rehabilitasyon Konferansı'na dair izlenimlerimi ve deneyimlerimi paylaşmak istiyorum. Ana teması bağımsız hareket olan konferansta birbirinden farklı konularda sunumlar yapıldı. Konferans iki gün sürdü ve zengin bir içeriğe sahipti. Konferansta aralarında İsveç, Amerika, Rusya, Yunanistan, Finlandiya gibi ülkelerin de bulunduğu 16 farklı ülkeden katılımcı vardı. İstihdam ve bağımsız yaşamın en önemli sorun olduğuna vurgu yapıldı. Bu nedenle rehabilitasyon ve istihdamın önemi üzerinde duruldu.

Ben de hayatımda ilk defa uluslararası bir konferansta bir sunum yapmak üzere bulunuyordum orada. İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından 2018 yılı Çocuklar ve Gençler Mali Destek Programı kapsamında desteklenen; Altı Nokta Körler Vakfı, T.C. Sarıyer Kaymakamlığı, T.C. İstanbul Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Engelsiz Erişim Derneği ve Parıltı Görmeyen Çocuklara Destek Derneği ortaklığıyla yürütülen "Dokunsal Materyal Atölyesi / Kütüphanesi Projesi"nin bir ayağını oluşturan dokunsal harita atölyeleri üzerine bir sunum yaptım. Benim için çok heyecan vericiydi. Kendi ülkemizde yürüttüğümüz bir projeyi, başka bir dilde, farklı ülkelere gelen katılımcılara anlatmak gerçekten çok keyifliydi. Katılımcılar, sunumu dinledikten sonra memnun olduklarını belirttiler. Peki, konferansta başka neler vardı? Haydi, biraz da Diğer sunum içeriklerine kulak verelim:

Farklı ülkelerdeki vakıfların çalışmalarından bahsedildi. Örneğin, Macaristan'daki FSZK Vakfı 1997 yılında kurulmuş. İçişleri Bakanlığı ile birlikte çalışıyor, danışmanlık yapıyor. İşaret dili çevirmenliği, rehber köpek, aile desteği gibi hizmetleri varmış. Devlet, rehabilitasyon hizmetlerini genişletmiş; artık bölgesel rehabilitasyon merkezleri ve STK rehabilitasyon merkezleri varmış. FSZK birçok yayın

ve eğitim belgesi hazırlıyormuş. Eğitim müfredatını modernleştirmeye ve esneklik sağlamaya çalışıyormuş. Yetkin uzman yetiştirmekte zorlanıyorlarmış. Devlet ve STK birlikte çalışarak nasıl bir rehabilitasyon hizmeti sağlanacağı konusu üzerinde duruyorlar ve servis sağlayıcıların uyumunu arttırmaya çalışıyorlarmış.

Amerika'da bulunan Louisiana Technical University'den gelen kör bir uzmanın konuşması çok etkileyiciydi. Konuşmasından bazı cümleleri sizlere aktarmak istiyorum: "İnsanların kendi potansiyellerini ortaya çıkarabilmeleri, "kendini gerçekleştirme" olarak tanımlanır. Düşük beklentiler, başarıyı düşürür. ABD'de 100 yıldır rehabilitasyon hizmetleri var. NFB, 1940 yılında kuruldu. Temel amaç, bağımsız ve özgür yaşam olmalı. Körçül becerilere mobility yetenekleri de dahildir. Beyaz bastonla hareket etmek, işine gitmek, hava alanına gitmek bağımsız hareket kapsamına giriyor. Braille, bağımsızlığın anahtarıdır. Günlük yaşam etkinlikleri diğer önemli beceri; evi temizleme, yemek pişirme bunlardan yalnızca bazıları. Rehabilitasyonun üç sırrı var: Bunlardan biri, inanç; ikincisi, sorun çözme ve üçüncüsü ise, seçim yapmaktır."

Bir başka sunum da körlerin teknolojiyi kullanımı ile ilgiliydi. Macaristan'da kullanılmak üzere ve tüm görme engelli bireylere ücretsiz verilmek üzere Jaws Lisansı almışlar. Önce 2003 yılında JAWS'ın Macar sürümünü yapmışlar. O sıralarda devlet desteği yokmuş. Körlerin bu ürünleri tanıma şansları yokmuş. Ülkeye özel lisanslar için uğraşılmış. Bir kez ödeme yapıp herkese sağlama hedefi var olduğundan, anlaşma yapıp ülke lisansı almışlar. Bu çalışma geçen yıl Temmuz'da başlamış. Macaristan'da yaşayanlar, iş yerlerinde olanlar, rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alanlar bu lisansı almaya hak kazanmış. Disleksi ve diskalkulisi olanlar da bundan yararlanmış. Macaristan, İspanya ve Kolombiya, ülke lisansı alan ülkeler. Macaristan dışında yaşayan Macarlar da bunu kullanabiliyorlarmış. Alınan lisanslar Windows 7 ve sonrasını kapsıyormuş. 365 gün etkinleştirme varmış.

Yunanistan'dan konferansa katılan bir uzmanın yaptığı sunum da şu şekildeydi: Yunanistan'da evde eğitim hizmeti veren ve kar amacı gütmeyen tek kurum olan vakıf, görme engelli ve görmenin dışında başka engelleri olan çocuklara hizmet veriyormuş. Temel amacı, ailelere bilgilendirme, danışmanlık ve destek hizmeti vermenin yanı sıra, zamanında değerlendirme yapmaktı. Görme engelli ve görmeyen çok engelli çocuklar, 12 yıldır bu hizmeti alıyormuş. Ailelere verilen erken müdahale hizmetlerinin

etkililiği ve ailelerin karakterlerinin memnuniyetleri ile ne derece ilişkili olduğuna dair görüşlerini ortaya koymak amacıyla bir çalışma yapmışlar. Ailelerin memnuniyetini ölçmek, hizmetin içeriği, ailelerin kültürleri ve kabullenmeleri konusunda önemli bilgi sağlamış. Çalışma grubu, 5 yaşına kadar olan görme engelli ve görmeyen çok engelli 15 çocuğun annesini kapsıyormuş. Program sonunda değerlendirme yapılmış, sonuçta aile memnuniyetinin tüm alanlarındaki puanlamalarda yüksek sonuçlar elde edilmiş. Programın ailelere önemli ölçüde destek sağladığı görülmüş.

Yine Budapeşte'de yapılan bir çalışmayı anlatan bir başka sunumda meslek olarak veri giriş uzmanlığının ğretildiğinden bahsedildi: Bir ofis aracı kullanıyorlarmış. Öğrencilerin yaşları 15 ile 23 arasında değişiyormuş. Kurslar iki yıl sürüyormuş. Sınav, merkezi olarak yapılyormuş. Yazma, iletişim, ofis alışmaları, İngilizce, boş zaman aktiviteleri varmış. MS ofis ğreniyorlarmış. Bazıları ekran okuyucu, bazıları ekran büyütme programı kullanıyormuş. Zaten bilgisayar kullanmayı bilen kişilerin, ofiste yazıcı, tarama, fotokopi çekme gibi pratik görevleri varmış. Daha sonra banka veri girişi gerektiren noktalarda çalışıyorlarmış.

İsrail'den gelen bir uzmanın yaptığı sunum da şu şekildeydi: İsrail'de %26 oranında krler istihdam edilmiş. Programın temel amacı istihdam için pozitif bir deneyim yaratmaktır. Özgüven ve bağımsızlaştırmak amalanıyormuş. Körlerin istihdam edilebilirliğini arttırmak için bir eğitim programı varmış. Eğitim Bakanlığı'yla işbirliği yapıyorlarmış. Eğitim sonrası işverenler ve ailelerle sıkı bir bağ kuruyorlarmış ve izleme sağlanıyormuş.

İsveç'ten gelen bir uzman, "Adım Adım Oryantasyon" başlıklı bir sunum yaptı ve yaptıkları bir araştırmadan bahsetti: Araştırma rehabilitasyondaki köşe taşlarına değiniyor. İnsanların yaşam deneyimlerinden yola çıkılmış. Krlğn toplum tarafından nasıl anlaşıldığına bakılmış. Olgusal teori, yöntem olarak kullanılmış. İlk amaç olarak insanlar kr olunca ne yaşıyor? Rehabilitasyon sürecinde ne yaşanıyor? Kişi yeni durumuyla nasıl başa çıkıyor? Toplumun yargılarıyla nasıl başa çıkılıyor? Sorularına cevap aranmaya çalışılmış. Araştırmanın ikinci aşamasında, rehabilitasyon merkezinde 50 saatlik gözlem yapılmış. Deneyim paylaşımının önemli olduğu ve stereotipleri de azalttığı saptanmış. İlk etapta eyleme geçmenin zor olduğu, sonra belli aktiviteler yapılmaya başlanınca sınırların ortadan kalkacağı gözlemlenmiş.

Finlandiya'dan gelen bir grup da oryantasyon ve mobilite ile ilgili küçük yaştaki çocuklarla yaptıkları çalışmalarından bahsettiler. Şimdi onların sunumundan birkaç cümleyi sizlere aktarmaya çalışacağım: "Görme engellilik, çocuğun tüm gelişim alanlarını etkiler. Görüşün olmamasından dolayı, fiziksel gelişimde gecikmeler yaşanmaktadır. Bu çocukların duruşları ve hareketlerinin gelişmesi için rehberlik etmek gereklidir. Erken yaşlar, fiziksel gelişimin artırılması için kullanılabilir. Bu nedenle, çocukların gelecekteki hareket kontrollerine temel oluşturmak için çocuklar, fizyoterapi almaktadır. Ayrıca, fizyoterapi, çocuğun çevre ile etkileşim kurmasına yardımcı olmaktadır. Vücut dengesinin kontrol edilmesinin geliştirilmesi, önemli noktalardan biridir. Bu, çocuğun pozisyon değiştirmesini ve özgürce hareket etmesini sağlar. Amaç, becerileri günlük yaşama aktarabilmek, çocuğun bir şeyleri kendi başına denemesini sağlamaktır. Oyunla birlikte, fiziksel beceriler gelişmektedir. Çocuğa baston kullanmayı öğretmeden önce, oyuncak bebek arabasını itme çalışması yaptırmak gerekir. Bu tür oyuncaklar, sadece motivasyon sağlamaz, ayrıca engellerle ilgili dokunsal deneyimler sağlar. Bu çalışmada, oyuncaklarla çocuğun mobilitesini arttırmak amaçlanıyor."

Budapeşte'den bir başka sunumda da engelli kişilerin koşulara katılması anlatıldı. İşte size sunumdan bazı cümleler: "Fiziksel aktiviteler, sosyal faydaları arttırmaktadır. Spora katılım, kişilerin engellerini kabullenmelerini destekler, özgüveni artırır, sosyal ilişkileri ve sosyal katılımı artırır. Tüm bu etmenler, kişinin tüm yaşam kalitesini artırır, habilitasyon ve rehabilitasyonda önemli rol oynar. Bu araştırmada, 8 görme engelli maraton koşucusu ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bunların hepsi, koşmanın bir yetenek gerektirmediğini vurgulamıştır. Koşuya başlamak için iyi bir vücut şekli, sağlıklı yaşam biçimi, kapsayıcı bir çevre edinme isteği ve arkadaş edinme isteği, motivasyon kaynağı olarak listelenmiştir."

Son olarak Rusya'da kör-sağırlara hizmet veren bir vakfın çalışmalarından bahsetmek istiyorum: Rusya'da beş yıl önce kurulan vakıf, kör-sağırları destekliyormuş. Farklı bölgelerdeki kör-sağırlara rehabilitasyon hizmeti veriyormuş. Farklı eğitim programlarını finanse ediyormuş. 19 yaşından 83 yaşına kadar kör-sağır kişi tarafından merkez ziyaret ediliyormuş. Günlük yaşam becerileri öğretiliyormuş, partiler yapılyormuş, boş zaman etkinlikleri yapılyormuş. Çoğu kör-sağır birey, birçok alanda başarı sağlıyormuş. Tamamen kör olanlar, çok iyi baston kullanıyorlarmış. İlk

başta otobüs durağından, merkeze kadar olan rota çalışılıyormuş. Bu rotayı geliştirdikten sonra daha bağımsız oluyorlarmış. Oryantasyon dersleri, bireysel olarak yapılıyormuş. Önce özel bir araçla, gidilecek rota kağıda çiziliyor; dönüşlerin sayısı, basamakların varlığı, yollar, geçişler hepsi burada yer alıyormuş. Daha sonra rota, uygulamalı olarak çalışılıyormuş. Kör-sağır kişi, rotayı tamamen öğrenene kadar çalışılmaya devam ediliyormuş. Rota, eğitimci kontrolünde çalışılıyormuş. Daha sonra kör-sağır kişi, zihinsel haritasını oluşturuyormuş; bütün işaretleri söylüyor, tehlikeli yerleri, çizim üzerinde gösteriyormuş. Tüm bu aşamalardan sonra, aynı yöntemle otobüs durakları, metro istasyonları çalışılıyormuş.

Özetle, iki gün boyunca farklı ülkelerden, farklı kültürlerden katılımcılardan, görme engelli bireyler alanında yapılan birçok farklı çalışmayı dinleme şansı buldum. Bağımsız hareketten istihdama, kişisel idareden sosyal yaşama, körlere matematik öğretiminden teknoloji destekli eğitime dair birçok çalışmayı dinlemek hem ülkemizde yapılan hem de yapılabilecek çalışmaları tekrar gözden geçirmeme katkı sağladı. Ayrıca yapılan atölye çalışmaları ile görme engelli bireylerin de rahatlıkla erişebileceği ve kullanabileceği materyalleri kullanma ve deneyimleme fırsatı bulmuş olmak, bana da materyal geliştirme konusunda farklı bakış açıları kazandırdı. Bu vesile ile her tür çalışmasında yer almaktan gurur duyduğum ve bana bu fırsatı sağlayan Altı Nokta Körlük Vakfı'na çok teşekkür ediyorum. Ayrıca, Engelsiz Erişim Derneği'nde yıllardır birlikte erişilebilirlik faaliyetleri yürüttüğümüz arkadaşlarımızdan Engin Yılmaz'a ve Sevdâ Yılmaz'a da beni bu ilk yurtdışı deneyimimde yalnız bırakmadıkları için sonsuz teşekkürler.

DOĞA'NIN İŞARET DİLİNDE HAREKETLERİ

Yasemin Mart

yasemenmart@gmail.com

Sayı: 65, Temmuz 2019

Görünen, hissedilen, varlığından haberdar olunan tüm doğa güzellikleri herkes için bir kelimenin karşılığı nispetinde anlam bulur. Yağmur yağmadan, suyu görmeden, taşı göstermeden, toprağa dokunmadan bunları işitme engellilerle söyleşmemiz için ortak bir dil paylaşmalıyız. Bu ortak dil varlığı bağ kurmamızı temin eder. Denizi, ırmağı, nehri tek bir hareket ile anlatmak mümkün değildir. Türkçemizde olduğu gibi nasıl her biri farklı kelimeler ise, bu dilde de farklı farklıdır.

İşaret dilinde Doğa'yı tarif etmek için sarf ettiğimiz bazı kelimeler:

Deniz: Sağ elimizin başparmağı açık diğer parmaklar kapalı avuç içinde, başparmağımızdan ağızımıza su döküyormuşuz gibi yapıp hemen ardından sağ elimizin parmakları birbirinden aralı, parmaklarımızı aşağı yukarı dalgalandırarak hitap ettiğimiz kişiye doğru elimizi götürürüz.

Okyanus: Sağ elimizin başparmağı açık diğer parmaklar kapalı avuç içinde, başparmağımızdan ağızımıza su döküyormuşuz gibi yapıp hemen ardından sağ ve sol elimizin parmakları birbirinden aralı, parmaklarımızı aşağı yukarı dalgalandırarak hitap ettiğimiz kişiye doğru ellerimizi götürürüz. "Deniz" hareketinden farkı sonunda her iki elimizi de kullanmamızdır.

Ağaç: Sağ kolumuz dirsekten bükük hafif gövdemize yaslı ve parmaklarımız birbirinden aralı avuç içi karşıya bakar şekilde iken, elimizi bilekten hafifçe kendimize doğru büküp aynı zamanda kolumuzu yukarıya kaldırırız. Diğer bir hareket ise; sağ ve sol kolumuz dirsekten bükük gövdemizin orta bölgesine yakın parmak uçları birbirinden aralı ve hafif bükük yukarı bakar, avuç içi birbirine bakar şekilde iken her iki kolumuzu da kendi tarafına doğru açarak genişletiriz. Diğer üçüncü bir hareket ise; sağ ve sol kolumuz dirsekten bükük gövdemizin orta bölgesine yakın sağ elimizin parmak uçları bitişik ve sol elimizin parmak uçları bitişik her iki elimizin de serçe parmakları yaslı (birbirine değer vaziyette) avuç içlerimiz kendimize bakar şekilde iken parmaklarımızı açarız.

Çiçek: Sağ elimizin parmak uçları birbirine bitişik, burun ucuna bir defa kondurup parmaklarımızı hafifçe açarak hitap ettiğimiz kişiye doğru ileri götürürüz.

Toprak: Sağ ve sol elimizin parmak uçları birbirine bitişik, aşağı bakar vaziyette ve eller birbirine yakın şekilde iken sağ başparmağımızı sağ parmak uçlarında sol başparmağımızı sol parmak uçlarında gezdirerek kollarımızı iki yana açıyoruz.

Su: Sağ elimizin başparmağı açık diğer parmaklar kapalı avuç içinde, başparmağımızdan ağızımıza su döküyormuşuz gibi birkaç defa bileğimizin büküm yerinden ileri geri hareket ettiririz.

Göl: Sağ elimizin başparmağı açık diğer parmaklar kapalı avuç içinde, başparmağımızdan ağızımıza su döküyormuşuz gibi birkaç defa bileğimizin büküm yerinden ileri geri hareket ettiririz. Hemen ardından sağ ve sol elimizin baş ve işaret parmağı açık, hafif bükük diğer parmaklar kapalı, avuç içinde serçe parmaklarımız yere bakar vaziyette iken iki elimizi de aynı anda yukarıdan aşağı doğru indiririz.

Irmağ: Sağ elimizin parmakları bitişik sol elimizin parmakları bitişik parmak uçları hitap ettiğimiz kişiye doğru, avuç içleri birbirine bakar vaziyette ve kolumuz bükük iken kollarımızı büküm yerlerinden hafifçe açarak ellerimizi de bileklerden itibaren aynı yönde (sağ-sağ ve sol-sol) kıvrarak ileri doğru götürürüz.

Nehir: Sağ elimizin başparmağı açık diğer parmaklar kapalı avuç içinde, başparmağımızdan ağızımıza su döküyormuşuz gibi birkaç defa bileğimizin büküm yerinden ileri geri hareket ettiririz. Hemen ardından sağ elimizin parmakları bitişik sol elimizin parmakları bitişik parmak uçları hitap ettiğimiz kişiye doğru, avuç içleri birbirine bakar şekilde iken serçe parmaklarımız birbirine değer ve ileri doğru götürürüz.

Ay: Sağ elimizin başparmak ve işaret parmağı açık diğer parmaklar kapalı avuç içinde serçe parmağımız karşı tarafa bakar şekilde kolumuz bükük iken sağ tarafımızdan ve biraz yukarıdan gövdemizin soluna doğru götürürüz.

Güneş: Sağ kolumuz dirsekten bükük baş mesafemizin biraz üzerinde yukarda parmaklarımız birbirine bitişik ve parmak uçları karşı tarafa bakar vaziyette iken elimizi bilekten hafifçe kendimize doğru büküp aynı zamanda parmaklarımızı açıyoruz.

Yıldız: Sağ ve sol elimizin işaret ve orta parmakları açık birbirinden aralı diğer parmaklar kapalı avuç içinde iken sağ elimizi sol elimizin açık olan parmaklarının üst kısmına getirip parmak uçlarından elimizin üzerine doğru aşağı yukarı birkaç defa sürterek hareket ettiririz.

Dağ: Sol elimizin parmakları bitişik avuç içi aşağı bakar vaziyette iken sağ elimizin parmakları birbirinden aralı sol elimizin üzerinde (sağ elimizin avuç içi sol elimizin üstüne bakar şekilde) yukarıya doğru giderken sağ elimizin parmak uçları kapanır.

Gökyüzü: Sağ elimizin baş ve işaret parmakları açık diğer parmaklar kapalı avuç içinde, avuç içi karşı tarafa bakar şekilde iken elimizi yuvarlak hareketlerle gövdemizin soluna doğru götürürüz. Hemen ardından sağ elimizin parmakları birbirinden aralı sol elimizin parmakları birbirinden aralı avuç içi karşı tarafa bakar vaziyette ellerimiz baş bölgesine yakın ve ortada sağ elimizi sağ tarafa sol elimizi sol tarafa doğru açarız.

Yeryüzü: Sağ ve sol elimizin baş ve işaret parmakları açık hafif bükük diğer parmaklar kapalı avuç içinde, serçe parmaklarımız yere bakar vaziyette yukarıdan aşağı doğru indiririz. Hemen ardından sağ elimizin parmakları birbirinden aralı sol elimizin parmakları birbirinden aralı ve avuç içi aşağı bakar şekilde gövdemizin biraz ortasında durur iken sağ elimizi sağ tarafa sol elimizi sol tarafa doğru götürürüz.

Göğün, yerin güzelliklere bezenmiş her doğa varlığından haberdar olma ümidi ile...

ARAŞTIRMA GRUBUNDA BİR GÖRME ENGELLİ

Kamer Gülçin Yılmaz

Kamergulcin@gmail.com

Sayı: 65, Temmuz 2019

İlk kez, engelliliği tüm yönleriyle ele alan bir dergide yazma girişiminde bulunmuş olduğumdan, siz EEEH Dergi okuyucularına güzel enerjiler göndererek merhaba diyorum.

Yazının başlığından da anlayacağınız üzere, size lisans eğitimimde grup arkadaşlarımla gerçekleştirmiş olduğum lisans tezinden elde ettiğim kazanımları bu yazı yoluyla aktarmak istiyorum.

Tüm bunların yanında bir araştırma grubunda, görme engelli bir bireyin grup ortamında elde ettiği deneyimleri kendi yaşamsal deneyimim üzerinden size aktarmayı amaçlıyorum. Şunu belirtmeliyim ki, üniversiteden üniversiteye, bölümden bölüme bilimsel araştırma süreçleri farklılıklar taşımaktadır. Bu bağlamda, ben size Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet bölümünün, sosyal hizmet araştırma uygulaması dersinin işleyiş sürecine göre anlatacağım.

Lisans tezi, belirlenmiş bir konu üzerinde literatür araştırmaları yapmayı amaçlayan ve odaklanılan konu üzerinde bu zamana kadar yapılmış olan çalışmalarını bir araya getirerek araştırmanın raporu olarak hazırlanmasını amaçlarken; araştırma uygulaması niteliğindeki lisans tezi, geçmişten günümüze kadar olan zaman diliminde çok irdelenmemiş konuları incelemeyi ve literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Yazımın başında da ifade ettiğim üzere üniversiteden üniversiteye, bölümden bölüme farklılıklar gösteren lisans tezi hazırlama sürecinde, birbirleriyle daha öncesinde pek iletişimde bulunmayan bireylerin kura sonucunda bir araya getirilmesiyle oluşturulan araştırma grupları benim için en çok farklılık taşıyan nokta olmuştu. Evet, aynı sınıfta aynı dersleri görüyor oluşumuz biz bölüm öğrencilerinin birbirimize yabancılaşmamamızı sağlamış olsa bile; bir görme engelli için yani benim için aynı şey söz konusu olamamaktaydı. Bu nedenle, öğrenci kalabalığı içerisinde daha önce görmediğim fakat onların beni gördüğü, varlığımdan haberdar olduklarını düşündüğüm ben hariç dört kişiden oluşan tez arkadaşlarımı tanımaya çalıştım. Genellikle, lisans tezi için oluşturulmuş araştırma gruplarında üye sayıları dört veya beş kişiden

oluşmaktadır. Bu nedenle, araştırma grubumdaki kişileri tanımak benim için uzun süren bir süreç olmamıştı. Bunun sebebi grup arkadaşlarımı ve bize tez yazma sürecinde danışmanlık yapan eğitsel danışmanımızı tanımamda en etkili araç olan tez toplantıları olmuştu. Tez toplantılarındaki genel ortamı şu şekilde açıklayabilirim. Ben dahil grubun beş üyesi ve eğitsel danışman, haftada bir gerçekleştirilen tez toplantılarına bir aksilik olmadığı sürece katılıyorduk.

Grup ortamımız hocanın yanında resmi bir yapıda olurken; hoca olmadığına bir arkadaş grubu gibiydi. Kendi tecrübelerim sonucunda, araştırma grubundaki arkadaşlar hakkındaki izlenimim şu yönde oldu: ya çok rahat olup görev verilmediğinde elini ayağını tezden çekiyorlar veya tam tersi biçimde gruba dahil oluyorlardı.

Tez toplantılarına bir aksilik olmadığı sürece katılan bizler bu toplantılar dışında iki veya üç kez bir araya geldik. Benim dışımda kalan tez arkadaşlarımın hepsi yüz yüze görüşmek yerine WhatsApp'ta kurduğumuz grup aracılığıyla iletişimde kalmayı tercih etmişlerdi. WhatsApp grubundaki yazılanları okumayanlar gruptaki iletişimsizliğin sebebiydiler ve dolayısıyla WhatsApp mesajlarını okumayan, süreci bu yolla takip etmeyen arkadaşlarım gruptaki kararlardan veya yapılacaklardan haberdar olmadıkları için grup içerisinde yapılan görevlerde dengesizliğe yol açmıştı. Bu da, benim grup içerisinde hoşnutsuz olmama neden olmuştu.

Tez grubumuzda, çok çalışkan olan arkadaşlar da vardı, dersle ilgisi olmayan arkadaşlar da. Bu durum bazı zamanlarda yani görev dağılımlarında, verilen görevlerin yapılmasında dengesizliklerin oluşmasına sebep olmaktaydı.

Görev dağılımları demişken bizim araştırma grubumuzda, görev dağılımlarını belirleyen hoca değil biz grup arkadaşları olmuştuk. Hemen şunu belirtmeliyim, araştırma grubumda yer alan arkadaşların büyük bir kısmı bir görme engellinin neler yapabileceğini veya neleri yapamayacağını bilmemekteydi. Bu sebeple, grup arkadaşlarımın birçoğu bana herhangi yapabileceğim bir görev vermezken diğer arkadaşlara verilen görevler çoğu zaman çoktan belirlenirdi. Bu durumla baş etmek için benim yapabilirliklerimi, becerilerimi veya sınırlılıklarımı onlara oturup anlatmaktansa yaptığım ve tez içerisinde yapacağım işlerle göstermek durumundaydım. Tez grubunun çok kalabalık olmaması, benim kendimi kolay ifade etmemi sağlamıştı. Çünkü biliyordum ki, eğer ben kendimi doğru şekilde ifade edebilirim, ortaya dişe dokunur bir şeyler koyabilirsem arkadaşlarımın bir engelliye karşı bakış açılarını değiştirebilirdim ve kararların alınmasında etkili olabilirdim. Böylelikle

amacım, hem kendimi geliştirmektir, tez sürecine etkin katılmaktı hem de arkadaşlarımda engelliliğe yönelik farkındalık sağlamaktı.

Tez toplantılarında, yaptığım araştırmaları, tez için yazdığım bölümü bilgisayarım ve bilgisayarım kurmuş olduğum bir ekran okuyucuyla yaptığımı anlatmaya başladım. Genellikle, tez toplantılarımızda, danışman hocanın bulunduğumuz aşamadan bir sonraki aşamayı anlatması benim işime geliyordu. Çünkü daha görev dağılımları belirlenmeden ben ne yapacağımı kafamda belirleyip işe koyuluyordum. Bu açıdan biraz araştırma grubumdan ayrı davrandığımı söyleyebilirim. Ama aykırı değildim, grupta var olmak için çabalıyordum. Zaten, zamanla onlar da benim becerilerimi, yaptıklarımı veya nelerde zorlandığımı ve neleri yapamayacağımı görmeye başladılar ve beni zamanla daha çok sürecin içine katmaya başladılar. Bu da işin güzel tarafı. Fakat siz en baştan beri süreçte yer almak için yapabilirlikleriniz ölçüsünde hareket ettiğinizde veya tam tersi birçok göreve ben yaparım diye ortaya atıldığınızda bu sefer grup arkadaşlarınızın, siz yaptığınız için kolaycılığa kaçmayı tercih etmelerini de işin kötü tarafı olarak söyleyebilirim. Bu yüzden bunun tam ortasını bulmak gerekiyor.

Tez danışmanımızla kurduğumuz ilişkiye ve özel olarak benim kurduğum ilişkiye değinmek istiyorum. Yukarıda da belirttiğim üzere tez danışmanımızla çoğu zaman belirli bir saatte gerçekleşen tez toplantılarında bir araya gelirdik. Çoğu zaman tez danışmanımızla kurulan ilişki son derece resmiydi. Hocanın söylediklerini yaptığımız haftalarda tez toplantıları güzel sonuçlanırken; hiçbir şey yapmadığımız zamanlarda da hocaya verilecek bir hesabın olmasından dolayı tez toplantıları kötü geçerdi. Yani, özetle klasik öğretmen-öğrenci ilişkisi dersem yanlış olmaz sanırım. Ben, tez danışmanımı severdim. Tez danışmanım benim hep katılmamı, bir şeyler yapmamı isterdi. Hatta yaptığımız ilk tez toplantılarının birinde benim nasıl bilgisayar kullandığımı, tez için istediği araştırmaları nasıl incelediğim hakkında sorular sorarak benim kendimi arkadaşlarıma ve kendisine anlatmamı sağlamıştı. Tez danışmanınız, engellilik alanında farkındalığı olan bir hoca da olsa veya daha önce engelli öğrenciyle bir deneyimi olmayan bir hoca da olsa, siz kendinizi anlatabildikçe, siz kendinizi gösterebildikçe sizi destekleyecektir. Çok üzgünüm ama şunu ifade etmeliyim ki; biz etrafa yaydığımız enerjilerle insanları harekete geçiririz. Bu da karşılıklı bir döngü olduğu için ilk iş bizden başlıyor.

Tez hazırlama sürecinde grupça neler yaptığımızı ve benim bireysel olarak neler yaptığımı sizinle paylaşmak istiyorum.

Tezin; kuramsal bilgi temeli, verileri toplama ve buna bağılı olarak bulguları sonuçlandırma aşamaları bulunmaktadır. Beş grup üyesinin ayrı ayrı bölümleri yazmasıyla ve bunun sonucunda bunları birinin birleştirmesiyle tezin kuramsal temeli hazırlanmış olur. Bu aşamada ben arkadaşlarımdan ne eksik ne fazla çalıştığımı söyleyebilirim. Bu anlamda, hem ben hem tez arkadaşlarımla ilk aşamada eşit bir şekilde çalışmalarımızı gerçekleştirdik.

Grupça yapılan tezlerde, ilk zamanlarda herkes ayrı telden çalar, grupta bir bütünlük yoktur ve bir fikir birliği yoktur. Ama gruptaki herkesin tek bir gayesi vardır, o da ortaya güzel bir tez çıkarmaktır. Bunun için notları en yüksek olan ve derslerinde belli bir başarı kazanmış kişilerin fikirleri grup üyelerini etkilemektedir. Fikirleriyle insanları yönlendiren kişilerin de çoğu zaman grup lideri ve grup sözcüsü olduğunu kabul etmeyen kimse yoktur sanırım. Bizde de böyle bir durum gerçekleşmişti. Grup lideri tarafından ortaya konan fikirlerin bana mantıklı gelmediği zamanlarda fikirlerimi açıklamaktan geri durmazdım. Kimi zaman herkesçe doğru bulunurdu, kimi zaman tek başıma kalırdım.

Verilerin toplanmasında, bulguların sonuçlandırma aşamalarında, öncelikle veri toplama aracımız olan anketimiz için sorular hazırlamaya başladım. Genellikle, tezlerde kuramsal bilgilerden çok anketi uygulama aşamasından ve bulguları sonuçlandırma, yorumlama aşamalarından keyif almışım. Çünkü farklı farklı kişilere temas ederek onların sorunlarını dile getirmek, bir görme engelinin de diğer öğrenciler gibi araştırma uygulaması yapabildiğini göstermek beni mutlu etmişti.

Anket sorularını, tüm arkadaşlarla birlikte hazırlamıştık. Şunu belirtmek istiyorum, tezin ilk zamanlarında yaşanan olumsuzlukların çoğu, arkadaşlara ve hocaya alışamamaktan ve beraber çalışma uyumu sağlayamamaktan kaynaklanan sebeplerden doğmaktaydı. Ama tüm bunlar, tezin son aşamalarında siz farkında olmadan çözülüyor ve yeri geliyor tezi ve tez arkadaşlarınızı yönlendiren siz oluyorsunuz.

Tez hazırlama sürecinde, benim en çok yer aldığım anketlerin uygulanma aşaması, insanlara ulaşamadığımda hem sıkıntılı hem de yorucu bir süreç olmuştu benim için. Burada da yardımına teknoloji koştu. Zaten anketin elektronik kopyası vardı elimde ve ben anketlerin çoğunu internet ortamında yaptırdım. Böylece, hem anketleri uygulamam benim için zaman kaybı olmadı hem de verilen cevapların elektronik bir

ortamda yer alması anketlerin korunmasını sağladı. Böylelikle anketlerin sınıflandırılması süreci de benim için erişilebilir olmuştu.

Öğrencilere elektronik ortamda doldurduğum anketlerin spss istatistik programına girilmesinde, programın benim için erişilebilir olmamasından dolayı bu süreçte yer almadım. Bu nedenle bu süreci atlıyorum.

Ben daha çok araştırmamın özet kısmının yazılmasında, bulguların yorumlanmasında, araştırmada bazı cümlelerin düzeltilmesinde rol oynadım.

Tez hazırlama sürecinde benim yazdıklarımın yapmış olduğumuz tezde yer alması, ortaya koyduğum şeylerin takdir toplaması bu süreçte bana motivasyon kazandıran en önemli faktörlerden biriydi.

Kimsenin bana görev vermesine ihtiyaç duymadan grupta yer almak, becerilerime bağlı kalarak kendimin yapabileceği şeyleri belirlemek grup içerisinde kendime olan güvenimin oluşmasını sağladı. Ortaya koyduğum şeylerin takdir edilmesi grupta da sözümün geçmesini sağladı.

Arkadaşlarıma bir engellinin kimseden farklı tutulmaması gerektiğini, engelli arkadaşlarının da onlar gibi mevcut koşullar altında araştırmalarını yaptığının farkındalığını kazandırdığımı düşünüyorum.

Tüm bu olumlu çıktılardan yanında elbette deneyimlediğim olumsuz tecrübelerim de bulunmakta. En başta grupta bir iletişimsizliğin var olduğunu söyleyebilirim. Grup arkadaşlarımla yapıları veya herhangi bir sebepten ötürü görev dağılımlarında eşitsizliğin, dengesizliğin uzun bir süre sürmese bile var olduğunu söyleyebilirim.

Bu yazıda tez sürecinde yaşadığım ve genel olarak arkadaşlarımla birlikte geçirdiğim tez hazırlama deneyimimi bir görme engellinin bakış açısıyla anlatmak istedim. Şunu belirtmek istiyorum, yazımın başında da ifade ettiğim gibi kişiden kişiye, okunulan okula ve bölüme göre tez süreci değişiklikler arz etmektedir, dolayısıyla edinilen deneyimler de birbirinden farklılıklar gösterebilmektedir. Sonsöz olarak şunu söyleyebilirim ki bu eşsiz deneyim eğer sevdiğiniz bir konuda araştırma yapıyorsanız size ve çalışma arkadaşlarınıza çok şey katabilir.

HAK TEMELLİ YAKLAŞIM BİLDİRİYOR

Sevgi Mart

sevgi.mart@gmail.com

Sayı: 65, Temmuz 2019

Adıma “Hak Temelli Yaklaşım” der, bana inananlar. Her zaman eşit bir dünyayı, her adımda erişilebilirliği ve engelsiz bir hayatı hedefleyenlerin dayanak noktasıyım ben. Anlatayım size kendimi biraz.

Bir kere çok güçlüyüm. Hani sizin evrensel kurallar dediğiniz eşitlik, erişilebilirlik ve engelsizlik var ya; işte onlar benim temel taşlarımdır. İnsanın, insan olması sebebiyle sahip olduğu haklar, varlık sebebidir. Önce herkesin birey olduğunu kabul ederim. Görememekle, mavi ya da yeşil gözlü olmak; yürüyememekle, topuklu ayakkabı ile dolaşmayı sevmemek; duyamamakla, müzik dinlemekten zevk almamak; konuşamamakla, hikâye anlatamamak birdir benim gözümde. Çünkü hepsi, insanı insan yapan özelliklerdir. O zaman bu detaylar, neden engel yaratsınlar ki? Neden başka görülmeleri gereksin? Detaylar hayatı güzelleştirir; hayata anlam katar; bakış açısını güçlendirir; dünyayı zenginleştirir. İşte ben, tam da bu düşüncelerin eseri olarak doğdum.

Engelliliği yetersizlik değil; eşitler içinde farklılık olarak kabul ederim. temel hareket noktam eşitliktir. Çünkü eşitlik sağlandığı zaman, hem engelsizlik var olur hem de erişilebilirlik. Herkes bir değerini kendi eşiti olarak kabul ettiğinden, Onun, hayatın her alanında var olabilmesi için davranması gerektiği gibi hareket eder ve yapılması gereken her düzenlemenin gerçekleşmesini sağlar. İşte bu bilinç yerleştiği zaman, ben amacıma ulaşmış olurum ve belki de bana ihtiyaç kalmaz.

Ben aynı zamanda çok kırılğınım. Nazlıyım, çabuk incinirim. Hele de var ediliş amacımın hedef kitlesini oluşturan gruptan aldığım darbelerle paramparça olurum. Bu aralar yine yüreğim acıyor. Yine çok ağır bir darbe aldım. Yok, merak etmeyin, toparlarım kendimi; yine güçlenir, o darbeyi indirenlerin karşısında dimdik dururum. Ama hani ilk sarsıntı var ya işte o biraz yıpratıyor beni. Sadece beni değil, yüreğine yerleştiklerimi de üzer böylesi davranışlar. Çünkü beni yüreğine alanlar, tıpkı benim gibi sonuna kadar eşitliğe inanırlar. Siyasi düşüncesi, dini, mezhebi, ırkı, hayat felsefesi, cinsiyeti ne olursa olsun; herkes ayındır ve herkes insandır onların gözünde. Ben, yüreğine yerleştiklerime, eylemin özüne bakmaları gerektiğini fısıldarım ve

böylece sorunun kökünü bulur; elbirliği ile çözmeye çalışırız. Mantık, Akıl Yürütme, Sağduyu, İnanç, Güven, Coşku, Heyecan ve Sevgi benim can yoldaşlarımdır. Onları yardıma çağırdığımda üstesinden gelemeyeceğimiz sorun yoktur.

Ama işte bana darbe vuranlar var ya onlar, resmin bütününden bakmayı bilmezler, görünüp duran asıl sorunun değil; aslında olmayan sahte problemlerin peşine düşerler. Hep savaş baltaları ellerindedir. İsterler ki tarih öncesi dönemlerden kalan yöntemler kullanılsın; isterler ki insanlar kör, topal, sağır, dilsiz diye ayrıştırılsın; isterler ki engelliler hep yardıma muhtaç zavallı insanlar olarak görülsün; isterler ki kendilerine “normal” diyenlerin yarattığı dünyaya dahil olup onların düzenini bozmasınlar. Biliyor musunuz? Benim var ediliş amacımın hedef kitlesinde de var böyleleri. Beni yüreğine yerleştirenlerin amacını anlamayıp onların kazanımlarından rahatsız olup kendi tiz borazanlarının susmasını istemeyenler. Eylemin özüne gösterilen tepkiyi, eylemi gerçekleştirene gösterilmiş gibi algılayıp üstüne de bire bin katıp mantık dışı mecralara taşıyanlar sanmasınlar ki bana inananlar korkup vazgeçecek; mücadeleyi bırakacak. Tam aksine, onlar daha da güçlenerek yollarına devam edecekler. Çünkü ben, bende açılan her yarayı sardığımda, bir öncekinden daha da güçlü hale gelirim. Sevgimi bilir, coşkumu artırır, inancımı yüceltir, heyecanımı yükseltir ve yerleştiğim yüreklerde yeni kıvılcıklar saçarım. Şunu sakın unutmayın, ellerinde savaş tamtamları ile gezenler, ben ayrımcılığı bilmediğimden; yürekdaşlarımin her kazanımı sizin de hizmetinize sunulacak ve emin olunki bana inananlar, bundan hiç rahatsızlık duymayacaklar. İşte, belki o zaman öğrenirsiniz siz de resmin bütününe bakabilmeyi; sorunun kökünü görüp çözüme odaklanabilmeyi.